

บทที่ 5

การส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญหลายอย่าง เพื่อใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น แหล่งธรรมชาติ ซึ่งเน้นความหลากหลายและมีลักษณะดั้งเดิม แหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศในพื้นที่นั้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มน้ำแควน้อยมีลักษณะในทำนองเดียวกัน แต่แหล่งท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ (Protected Area) โดยมีกฎหมายควบคุมตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ 2504 อุทยานแห่งชาติทั้งสามแห่งที่ศึกษาในครั้งนี้ พื้นที่บางส่วนอนุญาตให้มีการดำเนินการและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ แต่ต้องสอดคล้องกับแผนการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ในภาพรวม และการจัดกิจกรรม เน้นที่จะสร้างคุณภาพด้านการอนุรักษ์ มากกว่าเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวโดยอุทยานฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาสภาพสมดุลของระบบนิเวศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบกับต้องการนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และต้องการรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อนำมาดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นเพื่อให้ความต้องการทั้งหมดบรรลุเป้าหมาย การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของอุทยานฯ ต้องมีรูปแบบการท่องเที่ยวเหมาะสมครอบคลุมทุกจุดประสงค์และไม่ขัดต่อกฎหมายของอุทยานฯ

รูปแบบที่ได้รับการเปิดโอกาสให้ถูกนำมาใช้คือรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจาก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจน มีระบบการจัดการที่เป็นขั้นตอน สามารถกำหนดผลสำเร็จของการจัดการและสภาพความสมดุลของความต้องการในทุกกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรักษาระบบนิเวศ โดยทั่วไปการท่องเที่ยวมีลักษณะคล้ายอุตสาหกรรม คือต้องมีการเจริญเติบโต สิ่งสำคัญที่จะทำให้การเจริญเติบโตนี้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการคือการส่งเสริม ซึ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีลักษณะครอบคลุมทั้งการให้ความรู้ในการดำเนินการให้การสนับสนุนให้เจริญอย่างต่อเนื่อง และให้ข้อจำกัดหรือขอบเขตในการปฏิบัติ ในขั้นตอนก่อนที่จะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลได้ นั้น การวางแผนการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวที่รัดกุมและรอบรอบ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดทั้งนี้ เพื่อให้กิจกรรมต่างๆ สามารถดำเนินไปได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และชุมชนรอบข้างเคียงอุทยานฯ หลีกเลี่ยงผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้น หากแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ที่ยั่งยืนต่อทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งมีผลให้นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องทั่วไปมีจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประชาชนในพื้นที่รอบแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการ

บริหารจัดการทรัพยากรตามขีดความสามารถในการจัดการและการรองรับของพื้นที่ ซึ่งจะทำให้เกิดรายได้ เกิดความภาคภูมิใจ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อาจมีการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นอยู่ก่อนแล้ว แต่ภายในแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ นั้น สามารถจัดการเพื่อให้มีการท่องเที่ยวได้มากกว่าหนึ่งรูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ไม่ควรทำแต่เพียงนำเสนอทรัพยากรที่สำคัญในระบบนิเวศมาเสนอต่อนักท่องเที่ยวเท่านั้น ยังต้องรวมการสงวนรักษาฟื้นฟู ควบคุมและดูแลให้อยู่ในสภาพดีที่สุด และอยู่ยาวนานที่สุดก่อนที่จะมีการส่งเสริมรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลงสู่พื้นที่อุทยานแห่งชาติได้มีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และลักษณะของระบบท่องเที่ยวทั้งทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว บริการทางการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว ข้อมูลโครงสร้างพื้นฐาน สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม นโยบายการพัฒนาประเทศและการพัฒนาพื้นที่ ข้อมูลทั้งหมดนี้ได้ถูกรวบรวมและวิเคราะห์ศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งที่มีความแปรผันตามลักษณะทางธรรมชาติ ลักษณะที่ตั้งของชุมชน และช่วงฤดูกาล ที่จะป็นข้อจำกัดหรือเป็นปัจจัยที่จะช่วยเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบผลสำเร็จ

ในกระบวนการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญ อีกประการหนึ่งที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพลิดเพลิน เรียนรู้ และมีความประทับใจ ในทัศนียภาพที่งดงามตามธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิมของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อความสอดคล้องเหมาะสมในกิจกรรมและป้องกันการเกิดผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มาผนวกเข้ากับข้อมูลเฉพาะของแต่ละอุทยานฯ เกี่ยวกับบริษัทด้านการท่องเที่ยวมาเป็นฐานในการกำหนดรูปแบบของกิจกรรม การท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยว ตามขนาดของกลุ่ม นักท่องเที่ยว หรือตามสภาพในการรองรับได้ของพื้นที่และชุมชน รายการกิจกรรมที่เสนอเป็นตัวอย่างสำหรับการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอไว้ อุทยานฯ ละ 3 รายการ และเพื่อความสะดวกในการติดต่อตามผลสำเร็จของการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คาดว่าในอนาคตอาจจะมีผู้มาคิดค้นเพิ่มเติมให้เป็นรูปลักษณะที่ดำเนินการได้จริงในพื้นที่

อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าในสภาพปัจจุบัน

1. ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ดำเนินงานด้านการบริหาร และด้านการจัดการท่องเที่ยวด้วยรัฐทั้งหมด ชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ ยังไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการด้านการท่องเที่ยว ทำให้ในบางครั้งเกิดความสับสนในการดำเนินการท่องเที่ยวระหว่างรัฐ ชุมชน ภาคเอกชนและองค์กรต่างๆ
2. นโยบายทางการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ ยังขาดแผนงานและผู้รับผิดชอบโดยตรง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารในระดับสูง นโยบายทางการท่องเที่ยวและแผนงาน รวมทั้งผู้รับผิดชอบโดยตรงก็เปลี่ยนไป ไม่เกิดความต่อเนื่อง
3. สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การเดินทางขึ้นภูหินร่องกล้า รถโดยสารประจำทาง ร้านค้า ร้านอาหาร มีปริมาณไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว การบริการด้านสื่อความหมายจัดทำได้ไม่เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว ไม่มีบริการด้านการแพทย์และหน่วยบรรเทาสาธารณภัยสำหรับผู้ประสบอุบัติเหตุจากการท่องเที่ยว ไม่มีหน่วยรักษาความปลอดภัย ระวังอันตรายให้กับนักท่องเที่ยว
4. การจัดการด้านผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นนักลงทุนจากนอกพื้นที่ในรูปของบริษัททัวร์ รายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้ประกอบการแทนที่จะตกอยู่กับท้องถิ่น
5. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมอุทยานฯ มีปริมาณมากในวันหยุด สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งที่เป็นจุดสนใจ เกิดความแออัด เช่น ลานหินปุ่ม ลานหินแตก ปัญหาที่ตามมา คือ สถานที่รองรับขยะไม่สามารถรองรับขยะได้หมด ประกอบกับตัวนักท่องเที่ยวเองทิ้งเศษขยะตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ และที่กำลังน่าเป็นห่วง คือ นักท่องเที่ยวที่มีปริมาณมากเกินไปทำให้นักท่องเที่ยวเดินออกนอกเส้นทางที่อุทยานฯ กำหนด และเหยียบย่ำพืชคลุมดินนานาชนิด
6. ปัญหาด้านความปลอดภัยกับนักท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพของอุทยานภูหินร่องกล้าเคยเป็นสมรภูมิรบมาก่อน เจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถทำการตรวจสอบพื้นที่ได้หมด การที่นักท่องเที่ยวเดินออกนอกเส้นทาง อาจทำให้หลงป่า และมีอันตรายจากกับระเบิด ตกหลุมพราง ตกร่องหิน หรือตกหน้าผาได้ ทางอุทยานแห่งชาติมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอที่จะให้บริการนำทางกับนักท่องเที่ยวทุกคณะ

สภาพที่คาดหวังจากการนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาดำเนินการจัดการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

1. อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ที่เป็นมาตรฐานสากล
2. มีระบบสื่อสารประชาสัมพันธ์ และบริการทางด้านสารสนเทศ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทันต่อสถานการณ์ มีเครือข่ายโยงใยไปทั่วประเทศ
3. การดำเนินการกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาประสานดูแลหลายระดับ เช่น กรมป่าไม้ กรมการปกครอง องค์กรท่องเที่ยว องค์กรที่ดูแลด้านสาธารณสุขไปรษณีย์ต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ อาคารและการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ หน่วยกู้ภัยทางบก ทางอากาศ ศูนย์บริการฉุกเฉินทางการแพทย์ หน่วยงานศึกษาเพื่ออนุรักษ์พืชและสัตว์ เป็นต้น
4. มีองค์กรที่ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมมารับผิดชอบด้านการดูแลน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำเสีย และการบำบัด การกำจัดขยะ การให้บริการข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมกับนักท่องเที่ยว
5. ชุมชนมีรายได้จากการประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น มีการขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้กับนักท่องเที่ยว ขายของที่ระลึก บริการนำทาง มัคคุเทศก์
6. นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับความรู้และมีจิตสำนึกที่ดีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ช่วยรักษาความสะอาด ไม่ทิ้งขยะนอกสถานที่ที่จัดไว้ ไม่เด็ดดอกไม้พันธุ์ไม้ ร่วมใจกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีองค์กรนักท่องเที่ยวที่ช่วยพิทักษ์แหล่งท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นประโยชน์สำหรับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

จากกรณีการศึกษาเรื่องการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติในพื้นที่ ลุ่มน้ำแควน้อย คณะผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1. กรมป่าไม้ซึ่งเป็นหน่วยงานควบคุมอุทยานแห่งชาติมีการดำเนินการขยายเครือข่ายในการให้บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสากล มีการประสานความร่วมมือจากหลายองค์กร เพื่อช่วยเหลือด้านข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยว
2. มีการเผยแพร่โฆษณาที่เป็นกระบวนการตลาดที่ประกอบไปด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น ประชาสัมพันธ์ ทำสื่ออุปกรณ์ป้ายท่องเที่ยว ป้ายเตือนภัย รูปแบบและวิธีการในอุทยานฯ รวมทั้งข้อปฏิบัติตัวอย่างถูกต้องของนักท่องเที่ยว ระยะเวลาที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยว

3. เสนอโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยว เช่น มีการสหกรณ์ชุมชน บริการรถโดยสารขึ้นภูหินร่องกล้า มีสหกรณ์บ้านพักในฟาร์ม หรือบ้านเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทางหัตถกรรมให้มีรายได้จากการเป็นผู้นำทางท่องเที่ยวป่าไม้ การแสดงวัฒนธรรมชาวบ้าน ชาวเขาเป็นอาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยวในการเที่ยวผาและน้ำตก เป็นต้น

4. จัดอาคารสถานที่ที่มีสภาพเหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติ มีความสะอาด ปลอดภัย เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้ชุมชนมีสถานที่ได้จำหน่ายสินค้าที่ระลึกของฝาก ผลิตภัณฑ์สินค้าปลอดสารพิษ โดยต้องมีการควบคุมมาตรฐานความปลอดภัยต่อผู้บริโภค มีการกำจัดสิ่งเหลือใช้จากอาคารสถานที่ให้ถูกต้องกับสภาพของแหล่งท่องเที่ยว

5. เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนองค์กรเอกชน ที่ประกอบกิจการทัวร์ ให้เข้ามารักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น ให้ชาวบ้านมารับซื้อขยะจากอุทยานฯ ช่วยลดปัญหาที่อุทยานฯ ต้องเสียบุคลากรไปดำเนินการเก็บขยะเอง เพียงแต่อุทยานฯ จัดรูปแบบให้ว่า จุดรับขยะควรอยู่บริเวณใด ลักษณะที่รองรับควรกลมกลืนกับธรรมชาติ แล้วให้องค์กรที่มีที่เก็บขยะดำเนินการด้านสิ่งรองรับขยะเอง แต่ต้องตามแนวทางอุทยานฯ

6. ส่วนในด้านปริมาณของนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มจะมากขึ้นเรื่อยๆ เสนอแนะให้มีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบว่า ควรมาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติช่วงวันธรรมดา ความแออัดจะลดน้อยลง นักท่องเที่ยวท้องถิ่นใกล้ๆ ควรมาท่องเที่ยวในช่วงวันธรรมดาและไม่ใช่เทศกาลที่เป็นวันหยุดติดต่อกัน

7. ที่พักไม่เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว ทางอุทยานแห่งชาติควรมีการประสานชุมชนในหมู่บ้านใกล้เคียงอุทยานฯ เพื่อเป็นการรับนักท่องเที่ยวให้พักตามบ้านชาวบ้าน นอกพื้นที่อุทยานฯ เป็นแบบ Home stay

หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศรอบข้างใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความแตกต่างของชาติพันธุ์ชุมชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง ที่มีหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านร่องกล้า บ้านน้ำไผ่ นอกจากนี้มีชาวไทยพื้นราบ ชาวไทยเชื้อสายลาว ทุกหมู่บ้านมีวิถีชีวิตของตนเองที่น่าสนใจต่าง ๆ กันไป ที่สำหรับจะใช้เป็นส่วนที่จะเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาศึกษาความมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนตนเอง

กิจกรรม

กิจกรรมและรายการท่องเที่ยวที่สามารถส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้ การเดินศึกษาธรรมชาติในบริเวณลานหินปุ่ม ลานหินแตก ศึกษาพันธุ์ไม้ ชมนก ชมผีเสื้อ เดินป่า ชี่จักรยานเสือภูเขา พักผ่อนกับครอบครัวและมีกิจกรรมอื่นๆ เสริม

ศึกษาวีถีชีวิตของชาวเขาเผ่าม้ง และวัฒนธรรมชาวไทย-ลาว ของอำเภอนครไทย และอำเภอชาติตระการ

ตัวอย่างการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า รายการนำเที่ยวที่ 1 คำไรชีวิตที่ได้ชม

นำเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่มีพาหนะส่วนตัว สามารถมาเลือกบริการที่ศูนย์บริการนำเที่ยวที่มีสถานที่ติดต่อชัดเจน เช่น ศูนย์ขนส่งของอำเภอ ปากทางเข้าอุทยานฯ ที่บริการ โดยชุมชนท้องถิ่น อาจเป็นรถประจำทาง หรืออื่น ๆ แล้วแต่ศูนย์มีบริการ นำเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติ โดยมีการประสานงานกับศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของอุทยานฯ เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลและข้อควรปฏิบัติของอุทยานฯ ก่อนการนำเที่ยวทุกครั้ง การนำเที่ยวสามารถเที่ยวในจุดท่องเที่ยวที่เปิดให้บริการเท่านั้น ถ้าออกนอกเส้นทางควรใช้บริการมัคคุเทศก์นำเที่ยวเพราะอาจมีอันตรายจากหลุมพรางและหลงป่าได้ บ่ายชมและซื้อของฝากของที่ระลึกสินค้าพื้นเมืองหรือแวะดื่มกาแฟสด น้ำผักปั่น น้ำผลไม้สดๆ จากไร่ของชาวบ้านที่นำมาบริการที่ศูนย์ ซื้อของฝาก และเดินทางกลับ แนะนำให้ชุมชนหรืออุทยานฯ ประสานงานกับขนส่งเพื่อรอรับนักท่องเที่ยวจากอุทยานฯ กลับเข้าเมืองมีตารางเวลาที่แน่นอน ล่วงหน้าให้กับนักท่องเที่ยว

รายการนำเที่ยวที่ 2 เสริมประสบการณ์ชีวิตในธรรมชาติ

บริการนำเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ โดยรับนักท่องเที่ยวจากจุดรับบริการที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หลังจากนักท่องเที่ยวได้เข้าสู่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเพื่อรับทราบข้อมูล ข้อควรปฏิบัติ และแจ้งหน่วยพิทักษ์นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับจุดที่ต้องการเดินทาง เพื่อบริการความปลอดภัยในการท่องเที่ยว กิจกรรมที่สามารถเลือกได้ตามความต้องการแบบเน้นเฉพาะด้านที่อาจใช้เวลาแบบไม่จำกัด แต่ควรเข้าที่พักหรือกลับก่อน 18.00 นาฬิกา กิจกรรมที่จะให้เลือกคือ ศึกษาพันธุ์นก ศึกษาพันธุ์ไม้ ศึกษากล้วยไม้ป่า และเฟิร์น กุหลาบภู ศึกษาสภาพธรณี ปฐพี บ้านพักภาพธรรมชาติ บ้านพักเสียงธรรมชาติ ศึกษาพันธุ์สัตว์ป่า ช้างกระยานเสื่อภูเขา กิจกรรมแต่ละด้านต่อไปในอนาคต นักท่องเที่ยวจะมีคู่มือมีนักวิชาการเฉพาะด้านบริการนักท่องเที่ยว มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำนักท่องเที่ยวสู่เส้นทางที่จะศึกษา มีหน่วยพิทักษ์ความปลอดภัยบริการ ส่วนอาหารน้ำดื่มและอุปกรณ์พื้นฐานนักท่องเที่ยวสามารถซื้อและบริการเช่า จากบริการทัวร์ของท้องถิ่นที่ให้บริการร่วมกับอุทยานแห่งชาติ (เป็นการนำรายได้สู่ชุมชน) การเดินทางกลับมีรถบริการในรูปของทัวร์ชุมชน นำนักท่องเที่ยวเดินทางกลับ หรือจะแวะซื้อของกินของฝาก แวะถ่ายรูปกับชุมชนม้ง ชุมชนไทย-ลาว รับประทานข้าวหนึ่งกับอาหารพื้นเมืองก่อนเดินทางกลับเข้าเมืองพิษณุโลก

รายการนำเที่ยวที่ 3 พักผ่อนกับธรรมชาติ

บริการนำเที่ยวแบบพักค้างแรม รับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากทั้งแดนไกลและไกล ที่ต้องการพักผ่อนเพลิดเพลินกับธรรมชาติ และวิถีชีวิตในป่าที่เงียบสงบ เข้ารับนักท่องเที่ยวแวะชม หมู่บ้านชุมชนชาวม้ง ชมทัศนียภาพตลอดเส้นทางประมาณ 30 กิโลเมตร ก่อนขึ้นอุทยานฯ อาจแวะ ชมการขยายพันธุ์ไม้พื้นเมืองของชุมชน แวะชมการปลูกพืชเมืองหนาว ก่อนขึ้นอุทยานฯ แวะ รับประทานอาหารพื้นเมืองอาจเป็นข้าวจี่ หรืออาจเป็นอาหารตามสั่งที่ใช้ผักสดๆ จากไร่ มาปรุง อาหาร ถ้าเป็นไปได้ในโอกาสอาจใช้ผักปลอดสารพิษสำหรับบริการลูกค้า บ่ายเดินทางเข้าสู่ศูนย์ บริการนักท่องเที่ยวเข้ารับฟังการบรรยายก่อนการเที่ยวชมตามจุดท่องเที่ยวเด่นๆ ของอุทยานฯ เช่น ลานหินปุ่ม ลานหินแตก น้ำตกต่างๆ ตามเส้นทาง เย็นพักผ่อนอาจพักที่พักริมของอุทยานฯ เป็น บ้านพัก เต็นท์ หรือพักกับชุมชนชาวม้ง หรือชุมชนชาวไทย-ลาว ตามความต้องการของนัก ท่องเที่ยว กลางคืนมีกิจกรรมของอุทยานฯ เช่น การเล่นรอบกองไฟ การแสดงชาวเขา เกมอนุรักษ์ เกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ และอื่นๆ ตามรายการของวิทยากร ถ้าพักกับชุมชน อาจมีประเพณี ธรรมเนียม ของชาวเขาที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับวิถีชีวิตจริงๆ ของชาวเขา เข้าสำหรับผู้ชอบเดินป่ามีรายการเดินป่าสู่เส้นทางน้ำตกหมันแดง ตลอดเส้นทาง นักท่องเที่ยว จะได้ชมธรรมชาติของป่าเขา เส้นทางนี้สำหรับผู้แข็งแรงเท่านั้น เพราะอาจต้องมีการปีนป่ายตาม ใหญ่เขา เส้นทางขาไปเป็นทางลงเขา ขากลับเป็นทางขึ้นเขาตลอด ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง เส้นทางนี้จำเป็นต้องมีมัคคุเทศก์นำทางเพราะอาจหลงป่าได้ นักท่องเที่ยวควรเดินทางกลับ ก่อนพระอาทิตย์ตกดินเพราะไม่มีที่พักแรม การพักแรมในน้ำตกปัจจุบันไม่อนุญาตให้พัก อุทยานฯ ยังไม่มีบริการด้านความปลอดภัยที่เพียงพอให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับเส้นทางเดินป่ารายการนี้ แนะนำให้มีอาหารและน้ำติดตัวไปด้วย พร้อมอุปกรณ์เดินป่าที่พร้อมเพียง

รายการกิจกรรมที่น่าสนใจและวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

มกราคม

ฤดูหนาวอากาศบนภูหินร่องกล้าหนาวเย็น บางแห่งอาจถึง 0 องศาเซลเซียส นักท่องเที่ยว นิยมมาเที่ยวมากในวันเทศกาล แนะนำให้นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวในวันธรรมดาก็ได้ไม่เบียดเสียด แออัดกับผู้คนที่มีจำนวนมาก นักท่องเที่ยวอาจต้องรอคิวแม้กระทั่งการบริการสุขา ที่พักริมชุมชน ชาวม้ง และชาวไทยรอบอุทยานฯ มีพอประมาณให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก และอาจได้ชมกีฬาชาวคอย ปีใหม่ชาวม้ง

กุมภาพันธ์

อากาศบนคอยหนาวเย็นหมอกยังลงจัด ทิวทัศน์บริเวณลานหินปุ่ม ลานหินแตก ดอกไม้ ป่าและไม้ยืนต้น หลากหลายชนิดผลัดกันออกดอกชูช่อให้นักท่องเที่ยวชื่นชมและถ่ายภาพ

มีนาคม เมษายน

เริ่มเข้าฤดูร้อนแต่อากาศบนดอยเวลากลางคืนยังหนาวเย็น นักท่องเที่ยวอาจต้องเตรียมเสื้อกันหนาวมาด้วยถ้าจำเป็นต้องพักแรมที่ ฤดูร้อนมาถึงป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ จะเริ่มเปลี่ยนเป็นสีแดง สีส้ม ทุ่งหญ้าจะเป็นสีน้ำตาล ลึกเข้าไปในป่าดิบเขาใบไม้ยังเขียวชะอุ่ม ความแตกต่างของต้นไม้ใบไม้ อาจจะทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกสะท้อนใจกับอนาคตของป่าไม้ของประเทศไทย และสายน้ำตกที่รวริน ลานหินปุ่ม ลานหินแตก ที่ร้อนระอุยามกลางวัน ตกค่ำลมหนาวพัดอื้ออึง นักท่องเที่ยวอาจจะพบสังขารของชีวิตจากธรรมชาติว่ายิ่งแตกต่างกันนัก เมษายนในชุมชนของชาวไทย-ลาวจะมีประเพณีผูกเสี่ยวมีบายศรีสู่ขวัญ รับลูกหลาน และสมาชิกจากต่างถิ่น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมประเพณีได้ ในกรณีที่เข้าพักกับชุมชน

พฤษภาคม

ความร้อนของอากาศผสมกับความชื้นจากสายฝนในต้นฤดูฝน ทำให้กุหลาบขาวไม้พุ่มขนาดเล็กบนลานหินปุ่ม ลานหินแตก พร้อมใจกันบานรับแสงอาทิตย์ เต็มลานกว้างหลายตารางกิโลเมตร นักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมความงามของดอกกุหลาบขาวจนจุใจ แนะนำให้เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมแต่เช้า อากาศจะไม่ค่อยร้อน และควรมาก่อนเทศกาลงานกุหลาบขาวบาน งานจะจัดประมาณวันสุดท้ายปลาย ค่ำ เดือนพฤษภาคม นักท่องเที่ยวจำนวนมากจะแออัดกันเข้าชมดอกไม้ที่สวยงาม และเป็นส่วนตัวจะลดน้อยลงไป และที่พักอาจเต็มในวันหยุด ดังนั้นควรมาเที่ยววันธรรมดา และพักกับชุมชน เพราะนักท่องเที่ยวจะติดต่อกันน้อยกว่านักท่องเที่ยวเที่ยวเดินป่าได้ง่ายกว่าในกรณีที่ต้องการเที่ยวและมีกิจกรรมอื่น ๆ เสริมจากการชมพันธุ์ไม้

มิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม กันยายน

ท่ามกลางฤดูฝนอันชุ่มฉ่ำ การเดินทางท่องเที่ยวค่อนข้างลำบากจากสภาพถนนที่ค่อนข้างคดเคี้ยวและสูงชัน กับสายฝนที่อาจตกลงมาได้ตลอดเวลา รายการท่องเที่ยวอาจต้องเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ในฤดูฝนการท่องเที่ยวบนภูหินร่องกล้าอาจต้องใช้เวลาเป็น 2-3 เท่าของฤดูหนาวหรือฤดูร้อน ถ้านักท่องเที่ยวต้องการชมความงดงาม ความอัศจรรย์ของธรรมชาติในฤดูฝน พันธุ์ไม้นานาชนิดในป่าจะผลิแตกยอดและใบหลังจากได้รับน้ำฝนซึ่งธรรมชาติได้ออกแบบสร้างสรรค์รูปทรงของต้นไม้ ใบไม้ ให้มีความงามที่แตกต่างกันไป มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไว้บอกเล่าความเป็นเผ่าพันธุ์ของตนให้มนุษย์ได้ศึกษาตลอดช่วงวันเวลาของปี

ตุลาคม พฤศจิกายน ธันวาคม

ผ่านไปแล้วสำหรับฤดูฝนที่แสนสวยงามของธรรมชาติแต่แฝงด้วยความหฤโหด สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางขึ้นไปเยี่ยมชม แต่ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกใบนี้จะโหดร้ายเสมอไป ยังมีความงามความน่ารักซ่อนอยู่เสมอ ยิ่งในช่วงปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาว ธรรมชาติได้ปั้น

แต่งได้อย่างงดงาม ไม่ว่าจะเป็น ต้นไม้ ดอกไม้ นก แมลง ผีเสื้อ หรือแม้กระทั่งเรื่องราวของดวงดาว
เต็มท้องฟ้า ที่มีให้นักท่องเที่ยวได้นอนนับ และอยู่ใกล้เหมือนจะยื่นมือออกไปเก็บดาวได้ ฤดูหนาว
พืชพันธุ์ไม้บนดอยสูง ออกดอกออกผลให้นักท่องเที่ยวได้ชม ได้ถ่ายรูป และบางครั้งอาจจับจ่ายซื้อ
ของได้ตามความต้องการ ฤดูหนาวมีเทศกาลและงานประเพณีของชุมชนหลายงานที่มีส่วนเสริมให้
นักท่องเที่ยวใช้เวลาในชุมชน เช่น ช่วงตุลาคม มีเทศกาลสารทไทย มีการถวญกระยาสารท
มีงานบุญออกพรรษาแบบชาวลาว พุศิจิกายนมีการแข่งขันการทอธงลักษณะคล้ายตุ่ง เพื่อนำไป
ปักธงชัยบนเขาช้างล้วงอำเภอนครไทย การลอยกระทงกับชาวไทยที่สูง ธันวาคม อากาศหนาวเย็น
วันหยุดหลายวัน นักท่องเที่ยวหลังไหลออกไปพักผ่อนนอกเมือง ที่พักและอาหารอาจต้องสั่งจองไว้
ล่วงหน้า สำหรับการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ

อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ

การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการในสภาพปัจจุบัน

1. การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ ยังไม่มีการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการจัดการ การดำเนินงานขึ้นอยู่กับส่วนอุทยานแห่งชาติ หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยว

2. สิ่งอำนวยความสะดวกของอุทยานแห่งชาติปัจจุบันไม่เพียงพอ เช่น บ้านพัก ศูนย์บริการนำท่องเที่ยว ไม่มีข้อมูลต้อนรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ สื่อมีไม่ครบทุกด้าน

3. ไม่มีรถสาธารณะ เดินทางเข้าสู่อุทยานแห่งชาติ ระยะทาง 7 กิโลเมตร จากทางแยกของตัวอำเภอชาติตระการ

4. ชุมชนกับอุทยานแห่งชาติยังไม่มีแผนนโยบายการดำเนินงานที่ประสานการจัดการด้านต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น ด้านการวางแผนด้านรายได้ ผลประโยชน์ ความรู้ความเข้าใจในด้านสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งความรู้สึกร่วม และภูมิปัญญาที่มีอุทยานแห่งชาติในท้องถิ่นของตนเอง

5. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน สภาพของสิ่งปลูกสร้างและมูลฝอยที่นักท่องเที่ยวเดินทางและนำเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวที่ทางอุทยานฯ ต้องเสียงบประมาณและบุคลากรในการจัดเก็บ และปัญหาการทำลายสภาพของแหล่งท่องเที่ยวขีดเขียนตามต้นไม้ หน้าผา ทำลายภูมิทัศน์ของสถานที่

6. อุทยานฯ มีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอสำหรับการให้บริการด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว

สภาพที่คาดหวังจากการนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาดำเนินการจัดการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ

1. อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ มีระบบแผนงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพสูง ของจังหวัดพิษณุโลก

2. มีบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาประจำอยู่ที่อุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะรับงานด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปแบบ

3. มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่กลมกลืนกับสภาพภูมิทัศน์ของอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ ที่เพียงพอกับนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะระบามาจากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้ สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น บ้านพัก ที่กางเต็นท์ ร้านอาหารพื้นเมือง ร้านจำหน่ายของฝาก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่จะบริการและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โทรศัพท์สาธารณะ

4. การเข้าถึงอุทยานฯ สะดวก สบาย และปลอดภัย สำหรับนักท่องเที่ยว

5. ชุมชนโดยรอบอุทยานฯ มีรายได้จากการท่องเที่ยวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความภูมิใจในความเป็นคนของท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยวในหลายๆ ด้าน ไม่เพียงแต่รายได้ ยังรวมไปถึงการช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองและของอุทยานฯ ได้

6. สภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว สะอาด สะดวก ปลอดภัย ไม่มีขยะ น้ำเสีย นักท่องเที่ยวปลอดภัยจากการได้รับเชื้อจากพืชและสัตว์ในท้องถิ่น

7. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานฯ ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความพึงพอใจจากการท่องเที่ยว และมีการปฏิบัติตัวที่เหมาะสม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นประโยชน์สำหรับอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ

จากการศึกษาและประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานฯ พบว่าเข้ากับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คณะผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ในส่วนของการจัดรูปองค์กร การบริหารงานของอุทยานฯ ในปัจจุบันยังอยู่ระหว่างช่วงดำเนินงานจัดทำแผนแม่บทของอุทยานฯ ขอเสนอแนะให้มีส่วนของการจัดการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนงานด้วยและมีการเปิดรับบุคลากรผู้รับผิดชอบงานด้านการท่องเที่ยวโดยตรง

2. ให้มีศูนย์บริการข้อมูลที่ทันสมัยต่อสถานการณ์ เช่น แผนที่ ไปสเดอร์ ไปปลิว รายการทีวี วิทยุ สไลด์ เว็บไซต์ และควรมีป้ายสื่อความหมายเพิ่มมากขึ้น เช่น ป้ายบอกทางเข้า-ออก บอกลานที่เที่ยว ข้อควรระวังสำหรับนักท่องเที่ยว คำบรรยายสั้นๆ ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้

3. ตั้งอำนวยความสะดวกของอุทยานฯ ที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยวในด้านของอาคารสถานที่ อาจว่าจ้างแรงงานท้องถิ่นซึ่งราคาถูก และชาวบ้านมีความรู้ด้านการทำอาคารไม้และสิ่งประดิษฐ์จากธรรมชาติอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนไฟฟ้า ประปา ให้มีองค์กรของตำบลอำนวยความสะดวก ด้านบริการให้นักท่องเที่ยว ติดต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโทรศัพท์และโทรคมนาคม ในการให้บริการเครือข่ายสัญญาณ

4. เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามารับรู้และมีส่วนร่วมในด้านการท่องเที่ยวของอุทยานฯ ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในการมีรายได้ เช่น ทำอาหารพื้นเมืองสำเร็จรูปบริการนักท่องเที่ยว ทำของที่ระลึกขายนักท่องเที่ยว ของแปรรูปจากผลิตภัณฑ์พื้นเมือง

5. แนะนำให้ชุมชนมีองค์กรหรือหน่วยงานของตนเองไว้ สำหรับเป็นศูนย์ในการติดต่อกับอุทยานแห่งชาติ หรือนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน

6. ชุมชนจัดตั้งกลุ่มของตนเองรับผิดชอบด้านต่างๆ ที่จะเสนอบริการให้นักท่องเที่ยว เช่น กลุ่มแม่บ้านทำอาหาร ทำของฝาก กลุ่มแรงงานอิสระ เพื่อบริการขนส่งภาระนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้มีความรู้รับผิดชอบในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและนำทาง กลุ่มพิทักษ์และบรรเทาสาธารณภัย กลุ่มที่พักและค้างแรมในท้องถิ่น จัดบริการบ้านพักที่สะดวกสะอาดกับนักท่องเที่ยว กลุ่มจัดหายานพาหนะรวบรวมยานพาหนะ บริการนักท่องเที่ยวหลายรูปแบบ เช่น นั่งรถยนต์ มอเตอร์ไซด์รับจ้าง นั่งรถบรรทุกพืชผักนำเที่ยว (รถอีแต๋น) หรือผู้นิยมธรรมชาติแท้จริงก็มีบริการนั่งเกวียน เป็นต้น สมาชิกกลุ่มนำเสนองานของตนเองไว้ที่ศูนย์ของหมู่บ้าน เมื่อเวลานักท่องเที่ยวเข้ามามีการติดต่อประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยวกับอุทยานฯ และศูนย์ของหมู่บ้าน

7. อุทยานแห่งชาติเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการลงทุนเกี่ยวกับกิจกรรมรักษาสีงแวดล้อมของอุทยานฯ เช่น ร่วมรับรู้ปัญหาของอุทยานฯ นำไปคิดและช่วยกันแก้ไขปัญห เช่น การเข้ามาจับซื้อของเหลือใช้จากขยะ เพื่อนำไปหมუნเวียนนำกลับมาใช้ใหม่

8. ด้านการปลูกจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวและเยาวชน แนะนำให้มีการจัดค่ายพักแรมให้ความรู้กับเยาวชน นักท่องเที่ยวทุกคนที่มาเที่ยวต้องผ่านศูนย์บริการก่อนเพื่อรับทราบการปฏิบัติตัวก่อนเที่ยว มีเจ้าหน้าที่ให้บริการให้ความรู้และหลังจากเที่ยวเสร็จควรมีการประเมินผลหรือให้นักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็น

หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำแควน้อยรอบอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนสำคัญที่จะประกอบขึ้นเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวชนิดนี้ คือ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นลักษณะใด ๆ ขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนที่พึงกระทำได้ในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่ชุมชนจะมีส่วนร่วม คือ ได้รายได้จากการท่องเที่ยวทั้งจากที่พัก อาหาร บริการยานพาหนะ มัคคุเทศก์ ของฝาก ของที่ระลึก ความพร้อมของชุมชน และความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลจะทำให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปในทิศทางที่ดี หมู่บ้านที่น่าพิจารณาในบริเวณนี้มีหลายแห่ง เช่น บ้านป่ากรอง อยู่ใกล้อุทยานฯ บริเวณทางเข้าอุทยานฯ บ้านชาติตระการ บ้านน้ำกุ่ม แต่ละหมู่บ้านมีความพร้อมต่างกันระหว่างทางใกล้ไกลต่างกันมาก แต่ถ้ามีการพัฒนาระบบสื่อสารและบริการทางการท่องเที่ยวที่ดีคาดว่าจะประสบผลในระดับที่น่าพอใจ

กิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้

เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชี้อัจฉริยะเสื่อภูเขา ชมนก ชมผีเสื้อ ศึกษาพันธุ์ไม้ ศึกษาพันธุ์สัตว์ พักผ่อนปิกนิก ชมวิถีชีวิตของชาวชนบทตามฤดูกาล ตามความชอบของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการถ่ายภาพธรรมชาติ ศึกษาท้องฟ้าและชมดาว บันเทิงเสียงธรรมชาติ กิจกรรมค่ายพักแรม

ตัวอย่างการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ รายการนำเที่ยวที่ 1 เส้นทางจักรยานสู่อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ เที่ยวแบบเข้าไป

ย้อนกลับ

เส้นทางสู่น้ำตกชาติตระการเป็นทางลาดยาง คมนาคมสะดวก แต่การท่องเที่ยวยังอยู่ในลักษณะเดินทางไปผจญภัยข้างหน้า เพราะไม่มีแหล่งบริการยานพาหนะ และศูนย์บริการขนส่งนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงขอเสนอแนะให้มีการท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานเสือภูเขา เข้าไปเที่ยวบริเวณน้ำตกชาติตระการ เส้นทางสู่น้ำตกพื้นที่ด้านหน้าก่อนถึงน้ำตก 9 กิโลเมตร มีหมู่บ้านรอบน้ำตกหลายหมู่บ้าน เส้นทางที่จักรยานผ่านนักท่องเที่ยวสามารถแวะชมวัด ชมสวน ได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้คน วัฒนธรรม ศาสนา และสังคม ตลอดเส้นทาง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสและทำความรู้จักกับที่มาของรากฐานสังคมเกษตรกรรม เช่น การเก็บผลไม้ การทำกล้วยตาก การแปรรูปพืชผลทางเกษตร และพืชผลทางการเกษตรนี้จะถูกจำหน่ายซื้อขายสู่นักท่องเที่ยวในพื้นที่จริง จะเป็นการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว อีกทั้งการขี่จักรยานยังเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันได้ทั้งครอบครัว และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย ไม่เกิดเสียงดังไม่มีมลพิษทางอากาศ เป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าการท่องเที่ยวทางรถยนต์

รายการนำเที่ยวที่ 2 แบบเข้าไปย้อนกลับ แบบบริการทัวร์ของท้องถิ่น

รายการท่องเที่ยวแบบสบายๆ ชมธรรมชาติและทิวทัศน์ของน้ำตก ศึกษาพันธุ์พืช ชมดอกไม้และผีเสื้อ ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ อาจมีมัคคุเทศก์นำเที่ยวและบรรยายข้อมูล หรือจากสื่อที่บรรยายตามสถานที่ทางเดิน พักผ่อนคลายร้อนกับน้ำตก รับประทานอาหารแบบพื้นเมือง ออกเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวชนบท และซื้อของฝากตามอรัญชัย และเดินทางกลับด้วยบริการยานพาหนะของชุมชน

รายการนำเที่ยวที่ 3 แบบพักค้างแรม

รายการท่องเที่ยวแบบใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติอย่างแท้จริง รายการท่องเที่ยวในเช้าวันแรกเมื่อถึงอุทยานแห่งชาติ นักท่องเที่ยวเข้ารับบริการที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หลังจากนั้นก็มีผู้นำทางหรือหน่วยพิทักษ์ความปลอดภัยพาเดินชมและให้ข้อมูลตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เช่น น้ำตกทั้ง 7 ชั้น หน้าผากระดานเลข ถ้ำต่างๆ ชมนก ชมไม้ ชมผีเสื้อ ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เย็นพักนอนในอุทยานฯ หรืออาจใช้บริการพักกับชุมชนรอบอุทยานฯ อาจเป็นบริเวณทางเข้าอุทยานฯ มีหลายหมู่บ้าน หรือพักในหมู่บ้านที่ไกลๆ ออกไป เช่น บ้านน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย เพื่อรุ่งเช้าจะได้เดินป่าศึกษาเส้นทางน้ำตกพบใหม่หลายแห่ง ถ้ำพักในอุทยานฯ

กลางคืนจะมีการแสดงของชาวบ้านหรือของเจ้าหน้าที่ นักท่องเที่ยวอาจจอล่วงหน้าว่าต้องการชมการแสดงชุดใด ส่วนตอนเช้าวันรุ่งขึ้นอาจมีกิจกรรมตามอัธยาศัย และชมความงามของธรรมชาติในยามพระอาทิตย์ขึ้น หลังรับประทานอาหารเช้าออกชมทัศนียภาพ โดยทั่วไปของอุทยานฯ ก่อนกลับแวะชม การทอผ้าพื้นเมือง การทำไม้กวาด การเก็บสมุนไพร การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหารจากผัก ผลไม้พื้นเมือง การตัดเย็บเสื้อผ้าของของกลุ่มแม่บ้านป่ากรอง ตำบลชาติตระการ อาจแวะชมดอกจำปาขาวที่หาชมได้ยากที่อำเภอนครไทย ก่อนกลับรับประทานอาหารเช้าที่อุดมไปด้วยผักสด นานาชนิด กับน้ำพริก และข้าวหนึ่ง หรืออาหารจำพวกธัญพืช แปรรูป และสด ๆ จากสมุนไพรนานาชนิดตามความต้องการของลูกค้าสั่งปรุง และเดินทางกลับเข้าเมืองพิษณุโลกหรือท่องเที่ยวต่อจังหวัดในภาคอีสานได้

รายการกิจกรรมและวัฒนธรรมที่น่าสนใจของอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ มกราคม กุมภาพันธ์

เดือนแรกของศักราชปีใหม่ ผู้คนนิยมออกท่องเที่ยวพักผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานมาตลอดทั้งปีที่ผ่านมา คนเต็มใจจะท่องเที่ยว อะไรสักเล็กน้อยที่สามารถทำให้ลืมเลือนความสับสนวุ่นวายของชีวิตประจำวันอันซ้ำซากจำเจ แม้จะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ ของวันก็มีความสุขที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการมีสิ่งต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสมากมาย เช่น ความแตกต่างของเมืองกับชนบท สภาพความเขียวชะอุ่มของไร่นา ป่าไม้ ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และความเอื้ออารีแก่ผู้มาเยือน ความเป็นไทยในสังคมท้องถิ่นที่น่าศึกษาสัมผัส กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสหลายชนิด เป็นต้นว่า เดินศึกษาธรรมชาติ ขี่จักรยานชมทิวทัศน์ เล่นน้ำตก เข้าค่ายพักแรม

มีนาคม เมษายน พฤษภาคม

ฤดูร้อนที่แสนจะร่าเริงของบรรยากาศรอบข้าง ไม่ได้ทำให้ความสวยของอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการลดน้อยลงไป แต่ความน่ารักตัวของสายน้ำก็ลดลงตามไปด้วย เหมาะสำหรับการเล่นน้ำ และพักผ่อนอย่างยิ่ง ฤดูร้อนใบไม้ในป่าเต็งรัง จะผลัดใบสีส้ม สีแดง ป่าสวยงามน่าวาดภาพยิ่งนัก ธรรมชาติในฤดูร้อนมิให้ศึกษาไม่ด้อยกว่าฤดูฝนแม้แต่น้อย ประเพณี และวัฒนธรรมของหมู่บ้านรอบๆ อุทยานฯ จะทำให้นักท่องเที่ยวลิ้มความเหน็ดเหนื่อย และความร้อนได้บ้าง จากประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบายศรีสู่ขวัญผูกเสี่ยวของชาวไทยเชื้อสายลาว ชมการทอผ้าแบบพื้นบ้านตามบ้านไทยได้ถนัดสูง ที่นักท่องเที่ยวซึ่งจักรยาน หรือนั่งรถเข้าเยี่ยมชมเยือนหมู่บ้านชมการทำขนมไทยๆ ที่หาชมได้ยากหลากหลายชนิด หลังจากปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก และมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการจะเป็นที่ช่วยแบ่งเบาภาระความแออัดของนักท่องเที่ยวที่จะไปอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ให้มาพักแบบสงบที่นี่ และเดินทางขึ้นอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าในยามเช้าแบบสบาย ๆ

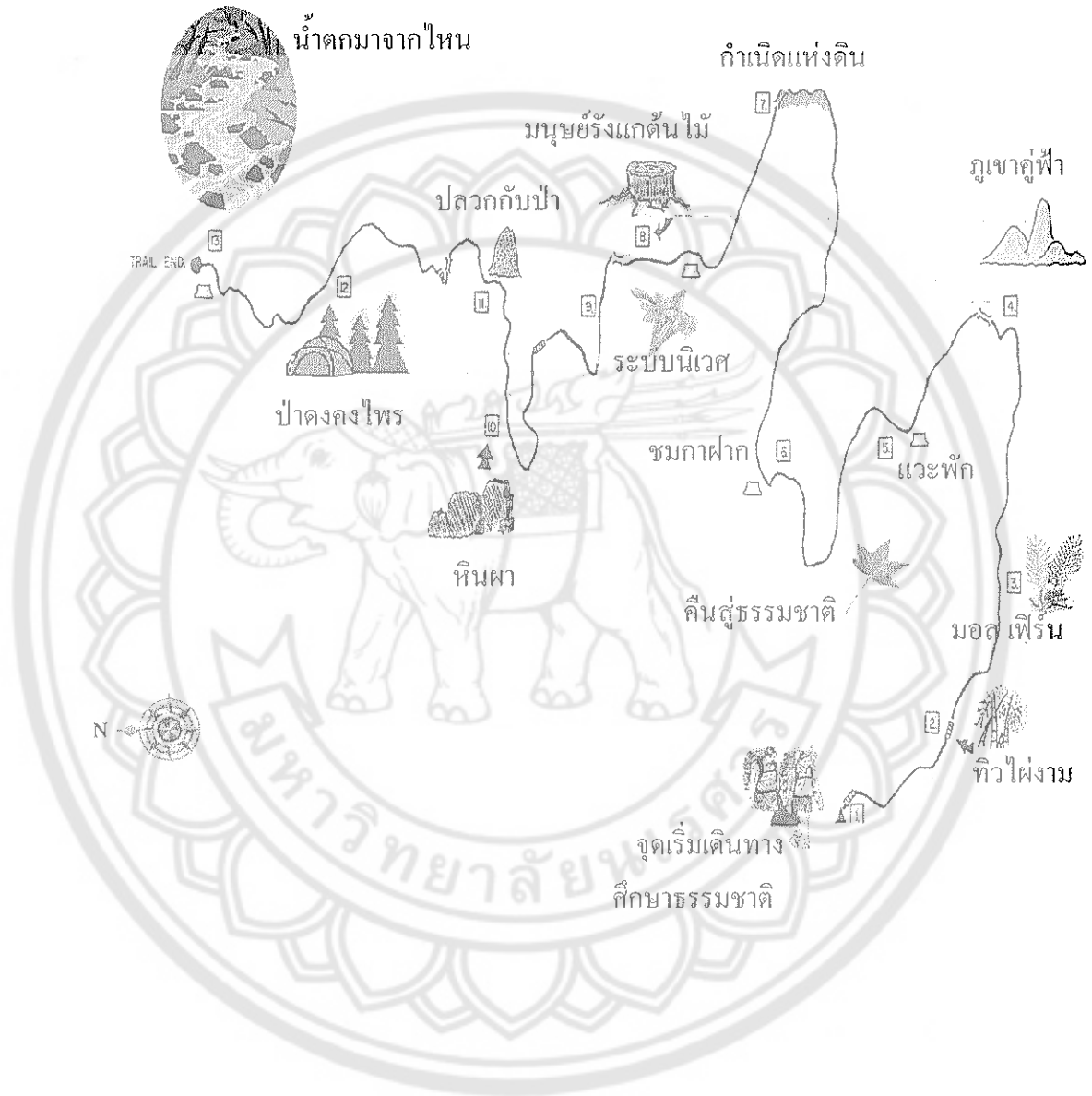

มิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม กันยายน

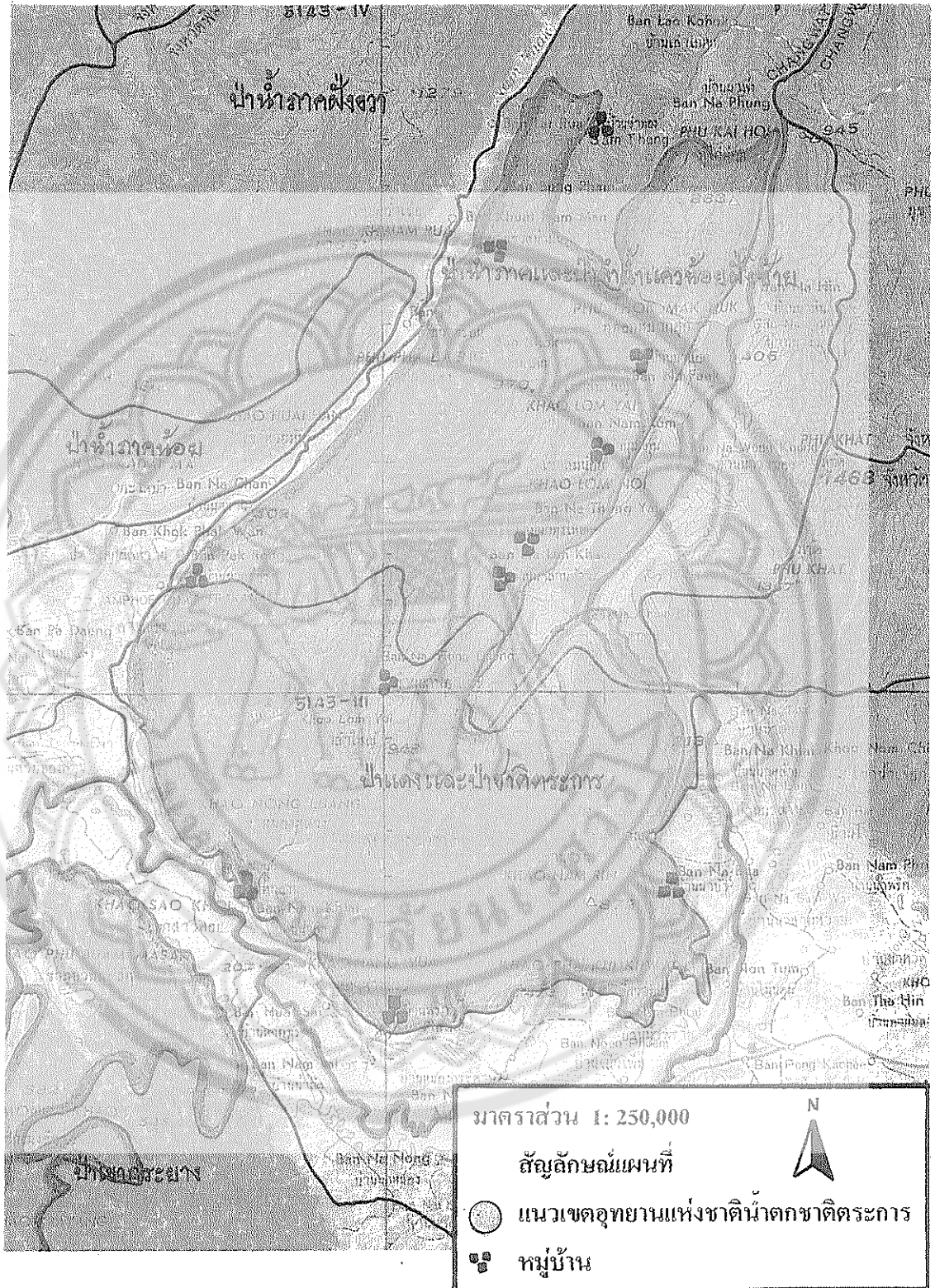
ฤดูฝนฤดูกาลที่สายน้ำไหลหลากล้นลำธาร ผืนป่ากลางฤดูฝนแตกผลิใบไม้ บางต้นผลิใบขึ้นมาแน่นร้อยนับพันใบ ยังไม่อายุสั้นที่มีคืนวันของชีวิตเพียงฤดูเดียวเท่านั้น จำต้องเร่งวันเร่งคืนทำหน้าที่ผลิดอก ผสมเกสร สร้างผลผลิตเพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อจะเผยแพร่เผ่าพันธุ์ในพื้นที่ของฤดูฝนอันเหลือไม่นานนัก ก่อนที่จะปลิดขั้วทิ้งใบ ปล่อยลำต้นเหี่ยวเฉาแห้งตายไปในที่สุด เมื่อความแห้งแล้งมาเยือนธรรมชาติรอบข้างเป็นห้องเรียนที่ทรงคุณค่า สำหรับผู้สนใจสัมผัสกับความงามไปของผืนป่า ถ้านักท่องเที่ยวมีความอดทนและมีความแข็งแรงเพียงพอ ฤดูฝนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานฯ ไม่ยากอย่างที่คิด

ตุลาคม พฤศจิกายน ธันวาคม

ปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาวความกึกกัก ลีลา สีสนของป่าไม้ และหมูนก หมูผีเสื้อ และอากาศที่เย็นสบายเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวอุทยานฯ ได้เป็นอย่างดี ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวบ้านที่ยังผูกติดกับพุทธศาสนา เป็นเครื่องชี้ชวนให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมหมู่บ้านเป็นต้นว่าการทอผ้าไหมในงานจตุลภิน งานประเพณีทำขวัญข้าว

ภาพที่ 16 เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ

ภาพที่ 17 แผนที่แสดงหมู่บ้านใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ

อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว

การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแควในภาพปัจจุบัน

1. อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว เป็นอุทยานแห่งชาติที่เตรียมประกาศจัดตั้งตามพระราชกฤษฎีกา ยังไม่มีการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการบริหารและการจัดการ
2. กระแสด้านการพัฒนาโครงการเขื่อนกั้นลำน้ำแควน้อย ถ้ามีการสร้างเขื่อน พื้นที่บางส่วนของอุทยานฯ รวมทั้งที่ทำการของอุทยานแห่งชาติ จะจมอยู่ในอ่างเก็บน้ำของเขื่อน ดังนั้นจะเป็นอุปสรรคในการพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค ถ้าดำเนินการก่อสร้างอาจสูญเปล่า
3. เส้นทางคมนาคมเข้าถึงอุทยานฯ ลำบาก ไม่มีรถประจำทางบริการ
4. การจัดการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจุบันกระแสความเคลื่อนไหวด้านการดำเนินการอพยพประชาชนออกจากพื้นที่แก่งเจ็ดแคว ทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีบทบาทในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของแก่งเจ็ดแคว
5. บริการด้านสาธารณะและสื่อของกิจกรรมการท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย และไม่มีบุคลากรรับผิดชอบโดยตรง

สภาพที่คาดหวังจากการนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาดำเนินการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว

1. อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแควจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นตัวอย่างให้กับอุทยานแห่งชาติแห่งอื่น ๆ ที่กำลังจะเปิดดำเนินการ
2. ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยวแบบครบรูปแบบที่เกิดจากความต้องการชุมชนเอง
3. นักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปแวะชมจะได้รับข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดีมีการปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสม
4. ชุมชนมีความภาคภูมิใจในตนเอง และภูมิใจในอุทยานแห่งชาติใกล้บ้านตนเองที่มีการจัดการท่องเที่ยวที่ดี
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อนุรักษ์พันธุ์พืช สัตว์ และรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพดีตลอดไป

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นประโยชน์สำหรับอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว

จากเดิมการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติและการศึกษาข้อจำกัดของพื้นที่ข้อส่งเสริมชุมชน ผู้ศึกษาเสนอความคิดเห็นในการดำเนินการดังนี้คือ

1. อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว เป็นอุทยานฯ ที่รอการประกาศจัดตั้งใหม่เป็นอุทยานฯ ที่มีระยะทางไกลเมืองพิษณุโลกมากกว่าอุทยานฯ อื่นๆ การนำรูปแบบการจัดการเชิงนิเวศเพื่อใช้จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานฯ สิ่งสำคัญคือ ความร่วมมือร่วมใจและร่วมรับรู้ข้อมูล ระหว่างชุมชนกับภาครัฐซึ่งดำเนินการโดยอุทยานฯ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญระดับต้นๆ ของการดำเนินการเมื่อประชาชนเข้าใจและให้ความร่วมมือต่อไปในอนาคต ชาวบ้านจะมีความรู้สึกในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่าไว้ให้คงสภาพสมบูรณ์ให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมนานๆ
2. แหล่งท่องเที่ยวในเขตอุทยานฯ มีข้อจำกัดในการเข้าไปท่องเที่ยวในบางฤดูกาล แต่ไม่เป็นอุปสรรคมากนักเพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นักท่องเที่ยวต้องการความเป็นธรรมชาติและท้องถิ่น ดังนั้นเสนอแนะให้ชาวบ้านให้บริการนักท่องเที่ยวเข้าสู่อุทยานฯ โดยเวียน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ได้ความเป็นธรรมชาติและความเป็นชนบท หรือให้บริการด้วยรถอีแต่น ที่ชาวบ้านมีใช้เกือบทุกครอบครัว
3. บ้านพัก ควรเน้นให้ใช้บริการเต็นท์ หรือบ้านพักแบบ Home stay บริการอาหารท้องถิ่น นักท่องเที่ยวสามารถประกอบอาหารเอง หรือให้ชาวบ้านทำให้อีกได้
4. สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานอื่นๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์แนะนำให้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการในที่ที่เหมาะสมที่อุทยานฯ กำหนด และมีรูปลักษณะที่กลมกลืนกับธรรมชาติมากที่สุด เช่น ตู้โทรศัพท์แบบเป็นไม้ เป็นต้น
5. บริการด้านสิ่งแวดล้อม ในการสนับสนุนชุมชนในเรื่องการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรและการแปรรูปที่ดีเพื่อส่งขายไม่บุงกรุกขยายพื้นที่รุกเข้าเขตอุทยานฯ เพื่อทำการกสิกรรม ให้นำผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัยพามาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ต่างๆ พยายามใช้สิ่งที่ย่อยสลายหรือนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวนำโฟม แก้วพลาสติก เข้าแหล่งท่องเที่ยว
6. อุทยานฯ มีจุดบริการกำจัดขยะ ที่ถูกสุขลักษณะให้กับนักท่องเที่ยว
7. จัดให้มีหน่วยบริการด้านความปลอดภัยกับนักท่องเที่ยวในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุหลงทาง ได้รับพิษจากพืชและสัตว์ มีหน่วยให้บริการฉุกเฉินทางการแพทย์

8. อุทยานฯ ยังไม่มีศูนย์บริการข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวแนะนำให้เพิ่มการประชาสัมพันธ์ที่มีการกระตุ้นผู้สนใจท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เข้ามาท่องเที่ยวที่แก่งเจ็ดแคว โดยใช้สื่อต่างๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ โปสเตอร์ มีข้อเสนอแนะสำหรับนักท่องเที่ยวและฤดูกาลที่ควรเข้าไปท่องเที่ยว

หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำควนน้อยใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว

อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว เกิดจากการรวมตัวของวนอุทยานสองแห่งรวมกัน มีพื้นที่แยกจากกันเป็นสองส่วนเรียกว่าแก่งเจ็ดแคว (1) เดินทางเข้าทางอำเภอวัดโบสถ์ มีเส้นทางคมนาคมลำบากทางลูกรัง 9 กิโลเมตร ส่วนแก่งเจ็ดแคว (2) เดินทางเข้าทางอำเภอวังทองเส้นทางลูกรังประมาณ 3 กิโลเมตร แต่ละส่วนมีหมู่บ้านรายรอบหลายหมู่บ้าน ซึ่งมีความพร้อมแตกต่างกันแต่สภาพพื้นที่ เพื่อความสมัครใจและความต้องการของชุมชน จำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมได้ระดับใด เช่น ความใกล้ไกลของสถานที่ท่องเที่ยวหลักกับชุมชน ความสะดวกในการเดินทาง ความพร้อมของยานพาหนะ ความพร้อมด้านแหล่งบริการอาหาร และความสะอาดปลอดภัยจากแหล่งแพร่ระบาดของโรค ไฟฟ้าส่องสว่าง และความพร้อมของที่พัก สำหรับหมู่บ้านที่นำไปพิจารณาในลำดับต้นๆ ของแก่งเจ็ดแคว (1) อำเภอวัดโบสถ์ คือ บ้านนาขาม บ้านยาง บ้านท่างาม บ้านคันไช้ แก่งเจ็ดแคว (2) อำเภอวังทอง คือ บ้านกลาง บ้านห้วยพลู บ้านทรัพย์ไพรวัลย์ หมู่บ้านแต่ละแห่งมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ท่างาม ทรัพย์ไพรวัลย์ ใกล้ตลาดและเขตเทศบาลตำบล มีความเจริญพอสมควร บ้านยาง บ้านกลาง มีความไกลในระดับปานกลางจากตัวอำเภอ มีความเป็นชนบทมากขึ้น ส่วนบ้านนาขาม บ้านห้วยพลู จะมีความเป็นชนบทมากและอยู่ใกล้อุทยานฯ แต่ละหมู่บ้านมีแหล่งส่งเสริมหรือดึงดูดให้มาเที่ยวในลักษณะของกิจกรรมต่าง ๆ กันออกไป

กิจกรรมและรายการนำเที่ยวที่สามารถส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว

กิจกรรมและรายการนำเที่ยวที่จะส่งเสริมมีลักษณะของช่วงฤดูกาลเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การล่องแก่งต้องเป็นปลายฤดูฝน การขี่จักรยานเกือบทุกฤดู แต่ฤดูฝนจะมีความยากลำบาก ส่วนการเดินทางท่องเที่ยว ฤดูฝนจะมีความยากลำบากกว่าฤดูร้อน และช่วงเวลาที่แตกต่างกันจะมีรายการเยี่ยมชมต่างกัน เช่น ชมสวนมะขามฤดูหนาว ชมสวนลำไยฤดูฝน ชมสวนมะม่วง มะปราง เงาะ น้อยหน่าเป็นฤดูร้อน ดังนั้นนักท่องเที่ยวควรเลือกช่วงเวลาตามความชอบของตนเองก่อนการเดินทาง

ตัวอย่างการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว รายการนำเที่ยวที่ 1 เที่ยวสบายๆ แบบครอบครัว

นำเที่ยวแบบไป – กลับ 1 วัน ไม่ค้างแรม จากจุดเริ่มรับบริการนำเที่ยวเสนอแนะให้ชุมชนตั้งศูนย์บริการหรือจุดบริการที่นักท่องเที่ยวสามารถมาติดต่อขอรับบริการที่ชัดเจน องค์การบริหารส่วนตำบลควรเป็นผู้ดำเนินการ มีพาหนะบริการนักท่องเที่ยว (ชุมชนลงรายชื่อพาหนะของตนเองมาบริการเป็นต้นว่า รถสองแถว รถมอเตอร์ไซด์ รถอีแต๋น เกวียนเทียมโค) นำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมพื้นที่ธรรมชาติในอุทยานฯ ชมน้ำตก ถ้าต้องการเล่นน้ำมีห่วงยางบริการ มีชูชีพ มีหน่วยพิทักษ์ความปลอดภัยให้บริการ ถ้าต้องการพายเรือชมแก่งมีเรือบริการ บริการให้ความรู้ด้านพันธุ์ไม้พันธุ์ปื และสัตว์ต่างๆ เยี่ยมชมสวนผลไม้ตามฤดูกาล มะม่วง มะขาม เงาะ แคนตาลูป อาจได้ชมวิธีการเคี้ยวน้ำตาลปีบจากตาล สามารถซื้อผลไม้เป็นของฝากได้ตามอัธยาศัย มีรายการอาหารกลางวันแบบพื้นเมืองให้นักท่องเที่ยวได้เลือกรับประทาน

รายการนำเที่ยวที่ 2 เส้นทางจักรยานไปเข้าเย็นกลับ

รับนักท่องเที่ยวจากจุดบริการนักท่องเที่ยวที่ปากทางเข้าอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำทางให้บริการข้อมูลเส้นทางจักรยานในการขี่ตามเส้นทางเพื่อชมภูมิประเทศที่งดงาม ชมสวนผลไม้นานาชนิด นักท่องเที่ยวสามารถแวะเข้าไปชมได้ตามคำแนะนำและติดต่อกับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อาจจะคิดบริการค่าเข้าชมวงจรรับประทานเป็นรายหัว แบบราคาประหยัดตามแต่ศูนย์บริการตั้งไว้ หลังจากชมวิถีชีวิตของชาวบ้านเข้าสู่แก่งเจ็ดแคว ถ้าไม่เหน็ดเหนื่อยมากนัก ต้องการล่องแก่งสามารถติดต่อกับอุทยานฯ และบริษัททัวร์ร่วมของท้องถิ่น ล่องแก่งได้ (กำลังอยู่ในระหว่างประสานงานและองค์กรและบริษัทร่วมในการจัดการ) หรือนักท่องเที่ยวจะพักผ่อนเล่นน้ำตก อาบน้ำในแก่ง รับประทานอาหารตามฤดูกาลของชาวชนบท บ่ายเดินชมธรรมชาติตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่อุทยานฯ จัดให้ และเดินทางกลับแวะซื้อของฝากตามหมู่บ้านริมทางกลับหรือที่ศูนย์บริการ

รายการนำเที่ยวที่ 3 แบบพักค้างแรม

การท่องเที่ยวแบบพักค้างแรมนี้อาจจะเป็นพักค้างแรมในอุทยานแห่งชาติที่นักท่องเที่ยวต้องการความเงียบสงบ พักผ่อนแบบครอบครัว รับประทานอาหารที่เตรียมมาเองแล้วเดินทางกลับ นักท่องเที่ยวอาจมาใช้บริการด้านอุปกรณ์เล่นน้ำ ชูชีพ เรือยางสำหรับล่องแก่ง ของฝากของที่ระลึก บริการนำทางล่องเรือ บริการค้างแรมแบบที่เน้นการพักในชุมชนแบบ Home stay แล้วเดินป่าท่องไพรเพื่อศึกษาธรรมชาติจะเป็นกิจกรรมที่น่าจับตามองและส่งเสริมให้ชุมชนมีการเตรียมพร้อมเพื่อให้ชุมชนมีความสามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้ กิจกรรมเริ่มต้นของรายการท่องเที่ยวแบบที่ 3 คือ หลังจากรับนักท่องเที่ยวที่จุดบริการนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวอาจเดินทางมาเองหรือใช้รถ

ประจำทางถ้าเดินทางมาเองศูนย์อาจให้บริการในการรับฝากยานยนต์ ด้วยความปลอดภัยมีตำรวจหรือหน่วยพิทักษ์รับผิดชอบอย่างเข้มงวด นักท่องเที่ยวเดินทางเยี่ยมชมหมู่บ้าน ชุมภูมิประเทศ ด้วยพาหนะของชาวบ้านพร้อมมัคคุเทศน์ท้องถิ่นบรรยายข้อมูล เข้าชมแก่งเจ็ดแควบริเวณที่ทำการอุทยานฯ ชมการอนุรักษ์พันธุ์ปลาสองแคว (ต้องมีศูนย์ให้บริการที่เป็นรูปธรรมก่อนให้นักท่องเที่ยวออกเดินสำรวจพื้นที่จริง) เพราะนักท่องเที่ยวอาจได้รับอันตรายจากการเดินชมและถูกสัตว์มีพิษกัดต่อยได้ ชมการขยายพันธุ์ไม้ การเพาะกล้าไม้เล็ก ๆ สำหรับนำไปปลูกขยายพันธุ์ หรือตกแต่งอุทยานฯ อาจมีสถานที่ศึกษาธรรมชาติ เป็นแบบศูนย์ขยายพันธุ์กล้วยไม้ป่าเมืองร้อนมาร่วมโครงการกับอุทยานฯ ให้กับนักท่องเที่ยวได้ศึกษา ทดลองเพาะกล้ากล้วยไม้จากเนื้อเยื่อและลงชื่อไว้ เพื่อให้สามารถกลับมาติดตามเยี่ยมชมผลงานของตนเองอีกครั้งหนึ่ง ตามระยะเวลาที่พันธุ์ไม้นั้นเจริญและสามารถซื้อพันธุ์ไม้ที่ต้องการได้จากศูนย์บริการเพื่อเพิ่มความประทับใจและภาคภูมิใจในคุณค่าของไม้พื้นเมืองไทยมากกว่าการไปเดินซื้อทำตามแหล่งจำหน่ายพันธุ์ไม้ในตลาด และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับอุทยานฯ และกับชาวบ้านผู้ร่วมโครงการ ประกอบชาวบ้านจะรับรู้ได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวของตนมีพันธุ์ไม้มีราคา มีคุณค่าต้องเก็บรักษาไว้ให้ยาวนาน ไม้ให้หมดไป

ช่วงเย็นนักท่องเที่ยวเดินทางจากที่ทำการอุทยานฯ มาพักในชุมชน โดยพาหนะของทัวร์ท้องถิ่นตามใจชอบของนักท่องเที่ยว กลางคืนมีกิจกรรมกลางแจ้งที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าเยี่ยมชมได้ตามเทศกาล ถ้าชอบความสงบอาจจะไปตกปลา หรือพายเรือของชาวบ้านตามสายน้ำชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน จี๊จ๊กรยานชมตลาด ไปวัดฟังพระสวดมนต์เย็น ชมศิลปกรรมในอารามสองฝั่งน้ำ อาหารค่ำแบบชนบทหรือตามสั่ง แต่พืชผักส่วนใหญ่เป็นผักพื้นเมือง จากป่า และผักริมน้ำควนน้อยที่ชาวบ้านปลูกเอง ค่อนข้างปลอดภัยจากสารพิษ โดยแนะนำให้สอบถามชาวบ้านผู้ปรุงอาหารก่อน ถ้านักท่องเที่ยวต้องการอาหารนอกเหนือจากที่ท้องถิ่นมีอยู่

เช้ามีอาหารเช้าให้บริการและออกเดินป่าท่องไพร ศึกษาธรรมชาติจากเส้นทางลัดตัดเนินเขาระยะทางประมาณ 6 - 7 กิโลเมตร ซึ่งรายการนี้แนะนำเฉพาะผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง และอดทน ชมพันธุ์ไม้ ดอกไม้ป่า สวนห่อมธรรมชาติ ร่องเขา ธารเล็ก ๆ และทำความรู้จักกับพืชสมุนไพรนานาชนิด หวาย ลูกชืด พันธุ์เฟิร์น ฯลฯ และเส้นทางเดินไปลงที่จะเริ่มแรกของการท่องเที่ยวด้วยเรือยาง ทั้งนี้หน่วยบริการจัดเรือบริการไว้ที่จุดเริ่มต้นล่องแก่ง ทำการล่องแก่งตามสายน้ำมาที่ทำการอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว ส่วนอาหารกลางวันเป็นอาหารสำเร็จรูปที่ให้บริการโดยชุมชน เมื่อถึงอุทยานฯ พักผ่อนตามอัธยาศัย บ่าย ๆ เดินทางกลับ อาจแวะซื้อของฝากของที่ระลึกตามต้องการจากจุดที่จี๊จ๊กรยานเที่ยวชม โดยซื้อหรือสั่งซื้อจากชุมชนให้มาส่งที่จุดบริการก่อนเดินทางกลับ

**รายการกิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นพืชมงคลในรอบบริเวณอุทยานแห่งชาติ
แก่งเจ็ดแควตามรายเดือนที่นักท่องเที่ยวจะเลือกมาเที่ยว ดังนี้**

มกราคม

มกราคมอากาศเย็นสบาย อากาศสดใสเหมาะสำหรับการพักผ่อนเริ่มต้นของปีใหม่ ชาวบ้านอาจมีเทศกาลปีใหม่ของชาวบ้าน มีการทำบุญ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมงานบุญได้ ในแถบอำเภอวัดโบสถ์มีพระที่ทรงวิทยาคณะหลายท่าน เดือนมกราคมเป็นช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวนาปี พืชไร่ จะมี กิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิธีการนวดข้าว ทั้งสมัยใหม่ และแบบโบราณ การเก็บเกี่ยวข้าวหอมมะลิอย่างดี ของฝากขากลับอาจเป็นข้าวซ้อมมือจากชาวบ้าน ที่ตำข้าวด้วยครก และฝัดแบบโบราณ บางครั้งอาจใช้การสีด้วยมือหมุน เป็นต้น

กุมภาพันธ์

ฤดูหนาวข้าวใหม่ปลามัน ข้าวสารใหม่จากการเก็บเกี่ยวต้นปีใหม่มีกลิ่นหอมมาก ชาวบ้านว่างจากงานในท้องถิ่นมาจับปลาแม่น้ำ นักท่องเที่ยวจะได้ชิมข้าวใหม่ ปลาดัวใหญ่ๆ สดๆ จากแม่น้ำเป็นอาหารตามสั่ง อาจได้ตกปลาด้วยตนเอง ชมการสาธิตวิธีหุงข้าวโดยใส่กระบอกไม้ไผ่ ให้มีกลิ่นไอกับข้าวแบบเฉพาะตัว ปลายเดือนเริ่มย่างเข้าฤดูร้อน จะมีการหมักข้าวเหนียวทำแป้งข้าวหมาก ทำไวน์จากข้าวฝีมือชาวชนบท ทำน้ำตาลสดหมัก

มีนาคม

ย่างเข้าสู่ฤดูร้อน นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวชมและเล่นน้ำตกเป็นจำนวนมาก และเป็นช่วงฤดูการที่ชาวชนบทว่างจากการทำนา มาเก็บเกี่ยวพืชสวนในสวนผลไม้ เช่น มะม่วง สับปะรด มะไฟ มะปราง นักท่องเที่ยวสามารถเข้าเยี่ยมชมการเก็บเกี่ยวผลไม้ตามสวนต่าง ๆ พร้อมกับรับประทาน เก็บค่าบริการเป็นรายหัว อาจมีบริการเสริมเช่น มีข้าวเหนียวมะม่วง มีมะม่วงกวน มะม่วงเส้น ส้มแผ่น มะปรางแช่อิ่ม มะไฟใส่ชะลอมเป็นของฝาก มีน้ำตาลสดบริการจากต้นตาลใหม่ๆ สดๆ มีไวน์จากข้าวให้ชิม ไวน์จากน้ำตาลสดให้นักท่องเที่ยวทดลอง ตามชอบใจ

เมษายน

ต้นเมษายนร้อนป่าไม้ผลัดใบ ป่าเปลี่ยนเป็นสีส้มสวยงาม ดอกไม้ฤดูแล้งออกดอกสะพรั่ง ตามริมทางเข้าสู่อุทยาน เช่น ตะแบกสีม่วง ดอกคูณสีเหลือง ดอกชมพูพรรณทิพย์ ดอกไม้ป่า หลายชนิดมีสีส้มสลับกันไป บางต้นออกดอกไม่มีใบเลย คู่มากับการเดินชมธรรมชาติ หรือ ขี่จักรยานชมก็ได้ ในช่วงเดือนเมษายนใกล้ปีใหม่ไทย สงกรานต์ก็เริ่มต้น จะมีผลิตภัณฑ์จากข้าวใหม่ และน้ำตาลมาทำขนมไทยหลายชนิดให้นักท่องเที่ยวได้รับประทาน เช่น ข้าวเหนียวแดง กาละแมขมนมหม้อแกงแบบชาวชนบท มีการเขยวน้ำตาลทำน้ำตาลปึกแท้ๆ ด้วยกระทะใบบัวขนาดใหญ่ หรือ สัมผัสใจไปเที่ยวอย่างเดียวเพื่อชมธรรมชาติก็ได้

พฤษภาคม

อากาศยิ่งร้อนระอุ บวกกับเป็นของฤดูฝนปลายฤดูร้อนมีฝนตกบ้างพีชผักหวานป่า ที่มีรสชาติอร่อยสำหรับนักท่องเที่ยวธรรมชาติ กับไข่มดแดงศัตรูตัวร้ายสำหรับชาวสวนมะม่วงที่คอยขัดขวางการเก็บผลไม้ของชาวสวน และนักท่องเที่ยวจะรู้ว่ามดแดงแฝงซ่อนมะม่วงเป็นอย่างไร พฤษภาคมเป็นฤดูกาลที่มีผลไม้จำนวนมากให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและเรียนรู้วิถีเก็บเกี่ยวและซื้อในราคาถูก เช่น ขนุนสุก มะม่วง แดงโม แดงไทย แคนตาลูป สับปะรด มะปราง มะไฟ นักท่องเที่ยวจะได้รับความสะดวกสบายและเป็นมิตรบวกความมีอัธยาศัยไมตรีของชาวชนบทที่ยินดีเปิดรับนักท่องเที่ยวชาวไทยด้วยกันให้หันมานิยมบริโภคผลไม้แบบไทยๆ ที่คนไทยด้วยกันเริ่มขาดการเหลียวแล

มิถุนายน

เริ่มเข้าสู่ฤดูฝน การเดินทางด้วยเส้นทางจักรยานเริ่มลำบาก ป่าเต็งรังเริ่มทยอยผลิใบใหม่ ป่าเริ่มเขียวสดอีกครั้ง นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความสดของป่า ไอชื้นของฝนกับอากาศเย็นในตอนกลางคืน และไอบ้อวป่นชื้นป็นร้อนของป่า ผสมกลิ่นไอบางดินแบบแปลก ๆ นักท่องเที่ยวต้องระมัดระวังสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ เดือนมิถุนายนสภาพแห้ง น้ำจะมากและไหลเชี่ยว ขุ่นแดงจากการชะล้างดินตะกอนมาสู่น้ำก่อนข้างจะไม่เหมาะสมกับการล่องแก่งนัก อาจมีอันตรายจากน้ำป่าได้ กิจกรรมที่ทำได้คือการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ศึกษาการใช้ชีวิตแบบชนบท รับประทานอาหารป่า หุงข้าวด้วยหม้อสนาม หรือไม้ไผ่ ออกชมการพลิกฟื้นดินด้วยแทรกเตอร์หรือเครื่องจักรกลทางการเกษตร นักท่องเที่ยวอาจร่วมกิจกรรมการหัดขับแทรกเตอร์ ขับรถไถนา รถอีแต๋น ขับรถหว่านหรือหยอดเมล็ดพืชไร่ ชมไร่ชโลแบบชนบทที่เก็บเมล็ดพืชแบบโบราณ และเดินทางกลับหรือพักที่อุทยานฯ ก็สามารถทำได้

กรกฎาคม

ฤดูฝนการคมนาคมลำบาก น้ำตกและแก่งไม่เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเท่าไร การศึกษาธรรมชาติพันธุ์ไม้ พันธุ์พืช พันธุ์ปลูสองแคว อาจทำได้โดยการติดต่อกับส่วนอุทยานแห่งชาติ แก่งเจ็ดแควเพื่อพานักท่องเที่ยวเยี่ยมชม (ทางผู้วิจัยเสนอความคิดเห็นให้มีกร กำหนดพื้นที่ให้แน่นอนในการศึกษาพันธุ์ปลู และวิจัยศึกษาอย่างจริงจัง โดยประสานความร่วมมือกับกรมประมงหรือวิทยาลัยเกษตรกรรมบ้านกร่าง) เพราะต่อไปอาจมีนักท่องเที่ยวเข้าชมมาก อาจเหยียบย่ำพื้นที่สำหรับเจริญเติบโตของลูกปลูเล็กๆ อาจทำให้สูญพันธุ์ และการเดินออกนอกพื้นที่ในป่าลึกๆ อาจเกิดอันตรายและหลงทางได้

สิงหาคม

ฤดูฝนเส้นทางลำบากแต่พอที่จะเที่ยวอุทยานฯ ได้ เช่น การชมแก่งเจ็ดแควชมพันธุ์ไม้ที่จันทรมานชมท้องทุ่งนา ชมวิถีชีวิตของชาวชนบท ชมผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ เช่น ไซ ลอบ ช้าง และอื่นๆ ที่จะใช้ในการจับสัตว์น้ำเพื่อดำรงชีพ อาจมีบางบ้านทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ขาย ตามตั้ง เช่น การสานฝา สานสาด การสานตะกร้าใส่ต้นไม้ การทำเก้าอี้โต๊ะจากไม้ไผ่

กันยายน

ปลายฤดูฝนน้ำในแม่น้ำเริ่มทรงไม่เชี่ยวกรากเหมือนต้นฤดูฝน ฤดูกาลแห่งการล่องแก่งที่สุโขทัย เริ่มขึ้นผู้ล่องต้องมีร่างกายที่แข็งแรง และทรหดบวกกับผู้นำทางที่รู้จักสายน้ำเป็นอย่างดี เพราะแก่งเจ็ดแควมีระดับความยากในการพิชิตระดับ 2-4 แล้วแต่ช่วง ที่เริ่มต้นล่องเรือ ขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการสำรวจความเป็นไปได้ในการจัดทัวร์ และผู้รับผิดชอบของท้องถิ่นกับผู้ประสานการท่องเที่ยวของอุทยานฯ คาดว่าในอนาคตจะมีทิศทางที่สดใสขึ้น

ตุลาคม

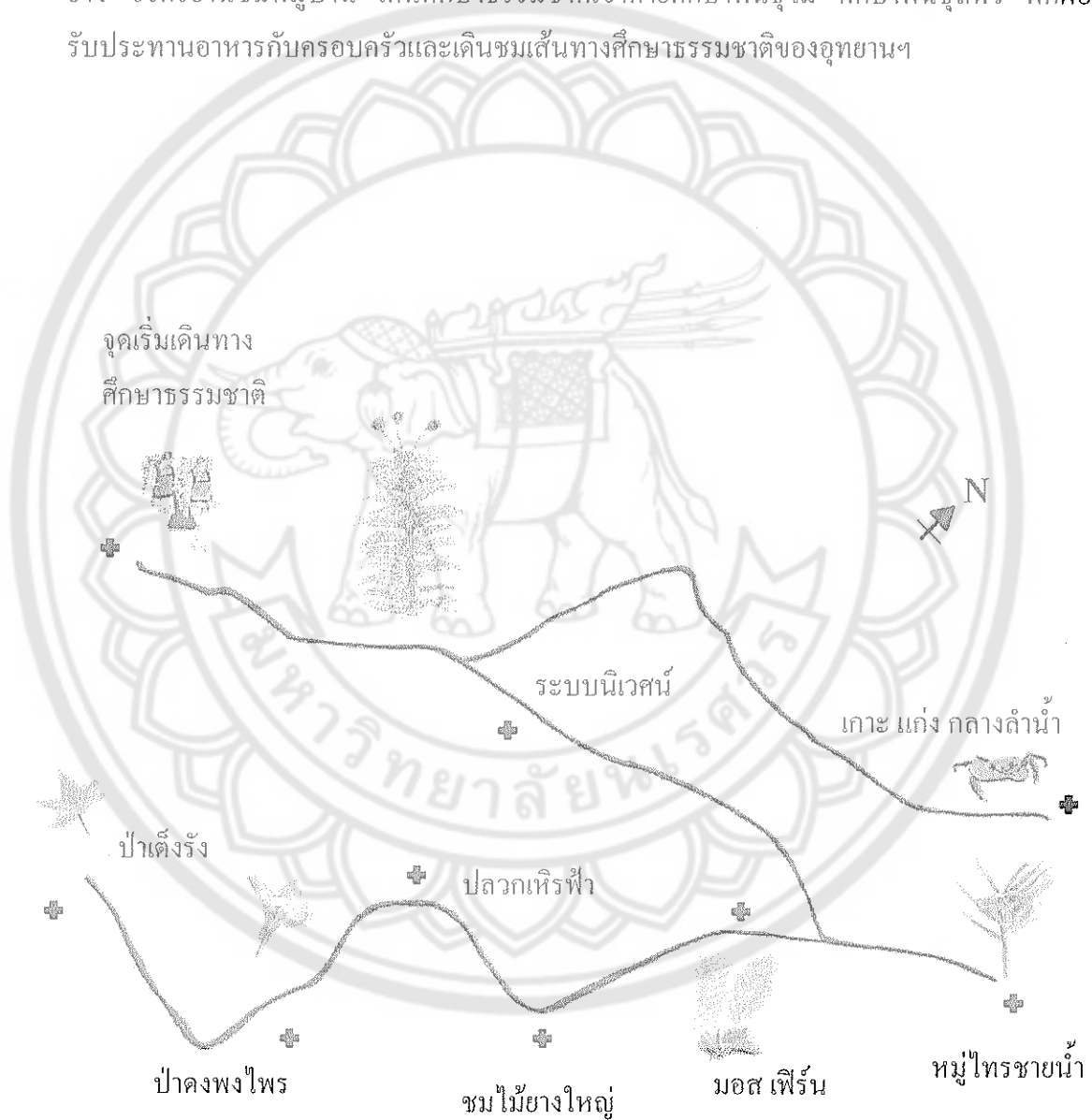
เดือนตุลาคมต้นเดือนจะอยู่ระหว่างเดือน 10 และเดือน 11 ของไทย ในลุ่มน้ำแควน้อยระดับน้ำจะทรง คือระดับน้ำจะไม่ขึ้นลงแตกต่างกันมากนัก เหมาะสำหรับการล่องแก่งชมธรรมชาติริมน้ำ พายเรือ ชมธรรมชาติ เดินศึกษาธรรมชาติ อากาศเริ่มเย็นสบายอาจมีฝนตกบ้างประปรายพันธุ์ไม้ในป่าสมบูรณ์ เต็มที่เริ่มผลิดอกออกผลต้อนรับอากาศหนาวที่จะมาเยือน นักท่องเที่ยวจะได้ชมทั้งความสวยของป่า น้ำตกที่งดงาม กลางคืนถ้าพักกับชุมชนอาจได้ร่วมกิจกรรม พิธีนำเรือลงสู่ลำน้ำเพื่อเตรียมแข่งขัน ช่วงปลายเดือนตุลาคม มีการรำพื้นบ้านถวายแม่ศรีเรือ การซ้อมแข่งเรือ การร้องเพลงแข่งเรือ หรือซ้อมเพลงเชียร์ของแต่ละหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำศิลปินท้องถิ่นของตนเองมาแสดง ในวันแข่งเรือจะมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าให้นักท่องเที่ยวได้ชม เสริมจากการได้เที่ยวทางธรรมชาติ ประเพณีที่น่าชมในเดือนตุลาคม คืองานสารทไทย การกวนข้าวทิพย์ งานบุญออกพรรษา

พฤศจิกายน

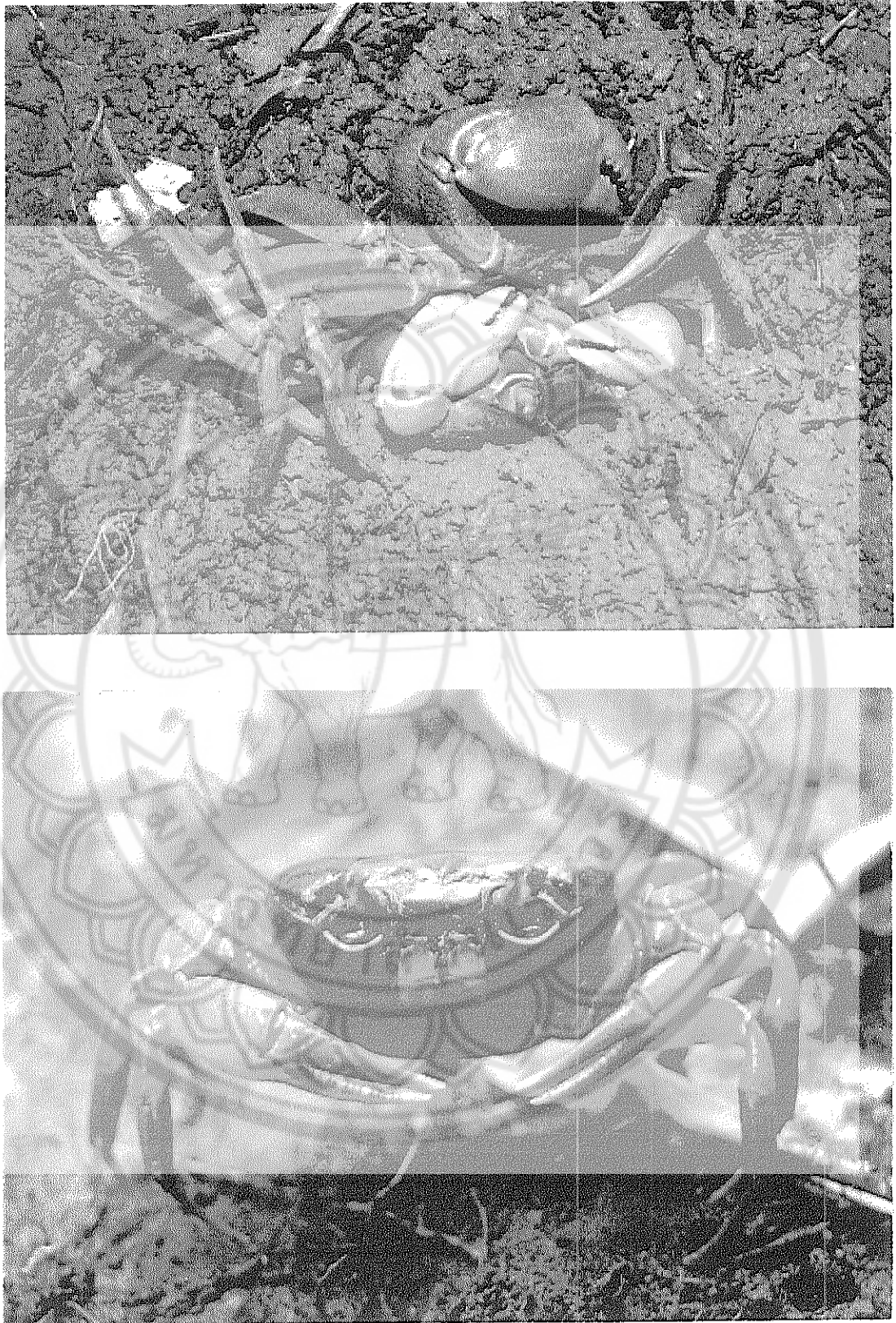
ฤดูหนาวป่าต้นน้ำจะงดงาม สองฝั่งน้ำทิวทัศน์งดงาม เหมาะสำหรับการพายเรือเที่ยวชมทัศนียภาพมาก เรือสามารถติดต่อได้ที่ศูนย์บริการของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว หรือเดินป่าเพื่อชมธรรมชาติก็ได้ ดอกไม้ป่ากำลังออกดอกอรับการชื่นชมจากผู้พบเห็น อากาศเย็นสบายทั้งกลางวันและกลางคืน บรรยากาศสงบในแก่งเจ็ดแควนักท่องเที่ยวอย่างน้อย ความดั้งเดิมของธรรมชาติยังมีมากสำหรับให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยว

ชั้นวาคม

ฤดูหนาวใกล้สิ้นปี รอรับปีใหม่ บรรยากาศสบายวันหยุดเทศกาลมีหลากหลายวัน อุทยานฯ พร้อมต้อนรับการมาเที่ยวของนักท่องเที่ยว อาจจะพักแรมโดยการกางเต็นท์ในอุทยานฯ พักในบ้านรับรอง มีค่ายพักแรม เดินทางไปกลับพักกับชุมชนรอบข้างก่อนเดินทางเข้าอุทยานฯ แล้วแต่ความสะดวกและความต้องการของนักท่องเที่ยวกิจกรรมก็มีให้เลือกหลายอย่าง เช่น ล่องเรือ ยาง จักรยานชมหมู่บ้าน เดินศึกษาธรรมชาติเข้าค่ายศึกษาพันธุ์ไม้ ศึกษาพันธุ์สัตว์ พักผ่อน รับประทานอาหารกับครอบครัวและเดินชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติของอุทยานฯ

ภาพที่ 18 เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว

ภาพที่ 19 ปูสองแคว ปูพันธุ์ใหม่ที่ค้นพบในอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว

แนวทางการประสานงานเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบผลสำเร็จ

การท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องของคนเพียงคนเดียวที่จะเดินทางไปในที่ต่างๆ เช่นในอดีต แต่เป็นเรื่องของบุคคลหลายหมู่หลายคณะที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เริ่มต้นตั้งแต่แหล่งท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีผู้ดูแลให้คงสภาพที่ดี มีการดำเนินการและจัดการอย่างเป็นระบบ ตามแนวทางที่จัดวางไว้ มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับที่จะนำพานักท่องเที่ยวเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้นว่า เส้นทางคมนาคมที่สะดวกปลอดภัย ยานพาหนะที่จะนำไปที่พักค้างแรม บริการ สาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ อาหาร เครื่องดื่ม การรักษาความปลอดภัย สิ่งบันเทิง ศูนย์ให้บริการข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องใช้คนใช้งบประมาณ ผู้ที่จะรับผิดชอบ ในการดำเนินการมีทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ประการสำคัญที่จะทำให้ เกิดการท่องเที่ยวคือตัวนักท่องเที่ยวเอง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเกิดขึ้นและประสบผลสำเร็จได้นั้น นักท่องเที่ยวเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่งเพราะถ้าหากนักท่องเที่ยวไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ดี และเพียงพอก็จะไม่เกิดความรู้ความเข้าใจ ที่จะสามารถปฏิบัติได้ในสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน

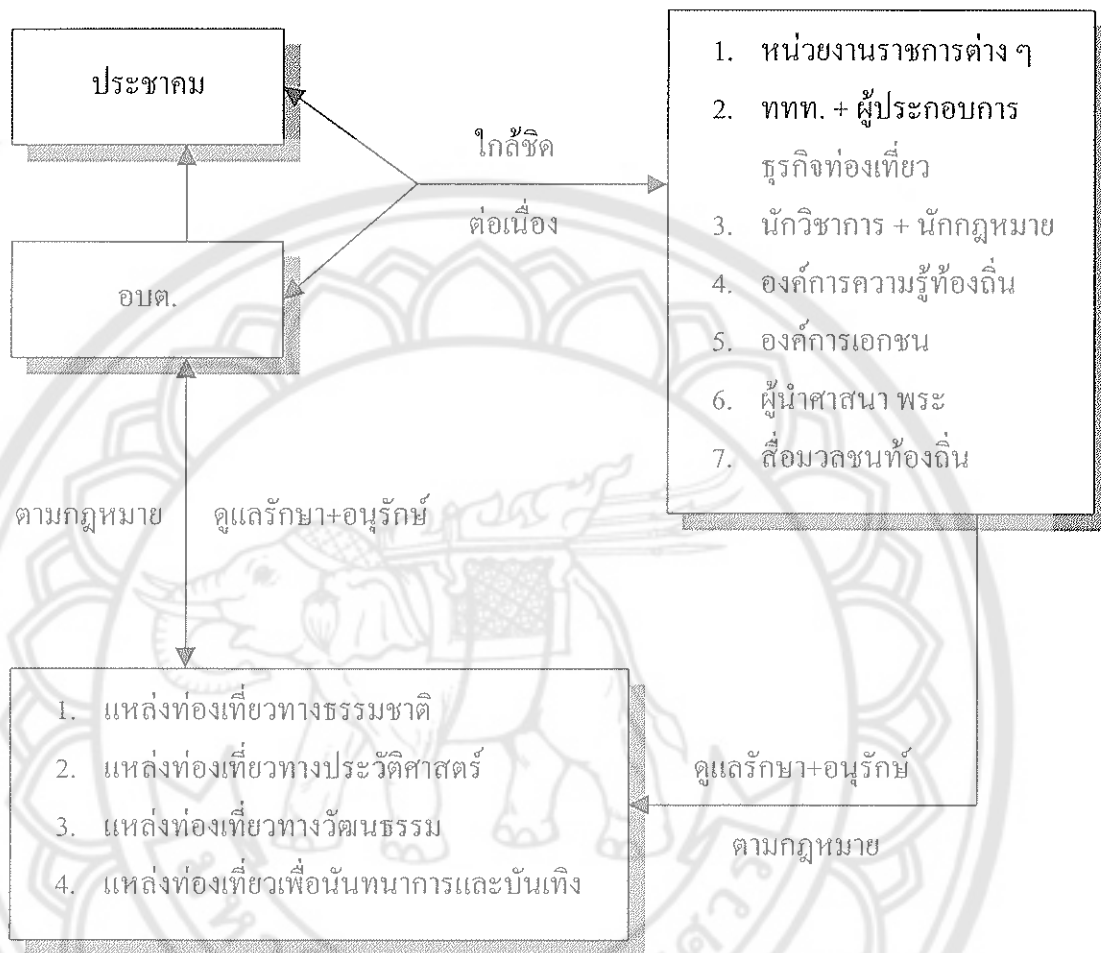
การท่องเที่ยวเป็นเสมือนสินค้าประเภทหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับประเทศ ทำรายได้ให้กับ ชุมชน สินค้าทางการท่องเที่ยวมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรม ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งแบ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่สวยงาม สัตว์ป่า ภูมิอากาศ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นต้น และสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เช่น โบราณวัตถุโบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือ ศิลปกรรม กิจกรรม หรือกีฬาที่แสดงถึง เอกลักษณ์ของชาติ หรือความแปลกใหม่สวนสาธารณะ สวนสนุก ศูนย์การค้า โรงพยาบาล และร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น ส่วนในด้านนามธรรมเป็นผลรวมสุดท้ายของการท่องเที่ยวคือ “ความรู้สึกที่ดี” ภายหลังการท่องเที่ยว ดังนั้นสินค้าทางการท่องเที่ยวจึงไม่ใช่สิ่งที่สัมผัสได้ทั้งหมด การซื้อขายทางการท่องเที่ยวจึงเปรียบเสมือนว่าเป็นการซื้อขาย “ความฝัน” ที่ผู้ซื้อไม่สามารถ ตรวจสอบสินค้าและบริการได้ล่วงหน้าแต่ตัดสินใจซื้อด้วยความหวัง ลักษณะของผลรับที่ได้จากการใช้สินค้าทางการท่องเที่ยว คือ ความรู้สึกทางใจ เช่น ตื่นเต้นประทับใจ ไม่พอใจ หรือเจ็บช้ำขาด ด้วยเหตุที่การท่องเที่ยวเป็นการสร้างฝันและขายความฝัน การคิดพัฒนาความฝันให้เป็นรูปแบบ ที่ปฏิบัติได้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยว และตอบสนองความต้องการของชุมชน ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวก็ยังคงความมี เอกลักษณ์และความสมบูรณ์ของตนไว้ได้ นั่นคือรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การส่งเสริม รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนำไปใช้ปฏิบัติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ถ้าขาดการประสานงานที่ดี และการจัดการที่ดีระหว่างหน่วยงานของภาครัฐและชุมชน ความสมบูรณ์หรือการเดินให้ครบวงจร

ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็จะขาดหายไป

การประสานงานเป็นกลยุทธ์สำคัญในการดึงความรู้จากผู้รู้ ดึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาทำความเข้าใจทิศทางการดำเนินงาน และร่วมกันปฏิบัติร่วมกันแก้ปัญหาาร่วมรับรู้ความฝันที่เป็นจริงที่ประสบผลสำเร็จเป็นระบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีคุณภาพได้มาตรฐานปลอดภัยเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวตลอดไป จุดเริ่มต้นของการประสานงานนั้นเริ่มต้นจากภาครัฐที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอุทยานแห่งชาติ ที่รู้ข้อมูลของสภาพพื้นที่ของตนเองดีที่สุดว่ามีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีรูปแบบที่ปลอดภัยมีระบบสาธารณูปโภคพอที่จะบริการนักท่องเที่ยวในปริมาณหนึ่ง เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวคือ กรมป่าไม้ ต้องมีการประสานงานระหว่างผู้เกี่ยวข้อง คือ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานราชการที่ให้ข้อมูลด้านวิชาการ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับธรรมชาติวิทยา พฤกษศาสตร์ สัตวศาสตร์ หน่วยงานเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์พืชและสัตว์ในท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรทางกฎหมายที่คุ้มครองพันธุ์พืช สัตว์ระหว่างประเทศ ผู้นำทางศาสนา พระบาทหลวง หรือผู้ที่ให้บริการความรู้แก่ชุมชนที่จะช่วยกันปกป้องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสื่อมวลชนที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบวิธีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องในการมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติ และวิธีช่วยกันอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสวยงาม อีกประการที่ต้องประสานกับชุมชนทางการท่องเที่ยวในฐานะที่ชุมชนเป็นฐานในการรองรับการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวมาช่วยเสริมให้คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นดีขึ้น

การประสานงานระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนถ้าดำเนินไปในทิศทางที่ดี การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสมบูรณ์แบบครบวงจรการท่องเที่ยว ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งภาครัฐจากการที่ชุมชนรอบข้างอุทยานฯ ช่วยกันดูแลแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนได้รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นการตอบแทน แต่ทั้งนี้ผู้คนในท้องถิ่นต้องมีการบริการที่ดี มีการวางแผนในการจัดการผลประโยชน์และผลกระทบที่จะติดตามมาจากการท่องเที่ยวด้วยในขณะเดียวกันก็ต้องมีความเข้มแข็งเป็นของตัวเองที่จะตัดสินใจรับนโยบายหรือแผนทางธุรกิจท่องเที่ยว ที่ในบางครั้งอาจเกิดความขัดแย้งกับเอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนแต่ดั้งเดิม และถ้าเป็นหน้าที่ที่สำคัญยิ่งใหญ่ของชุมชนในการที่จะสร้างความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวให้เข้าใจธรรมชาติวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และให้ตระหนักว่าไม่ได้เป็นนักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวเพื่อชมความสวยงามอย่างฉาบฉวยเท่านั้น หากยังต้องทราบความเป็นมาของที่นั้นด้วย และช่วยกันดูแลรักษาให้ทรงคุณค่าไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 21 แสดงการประสานงาน การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวกับหน่วยงานต่าง ๆ
ที่มา : อนุสาร อ.สท. กุมภาพันธ์ 2544 : 126.

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการจัดการลุ่มน้ำแควน้อย

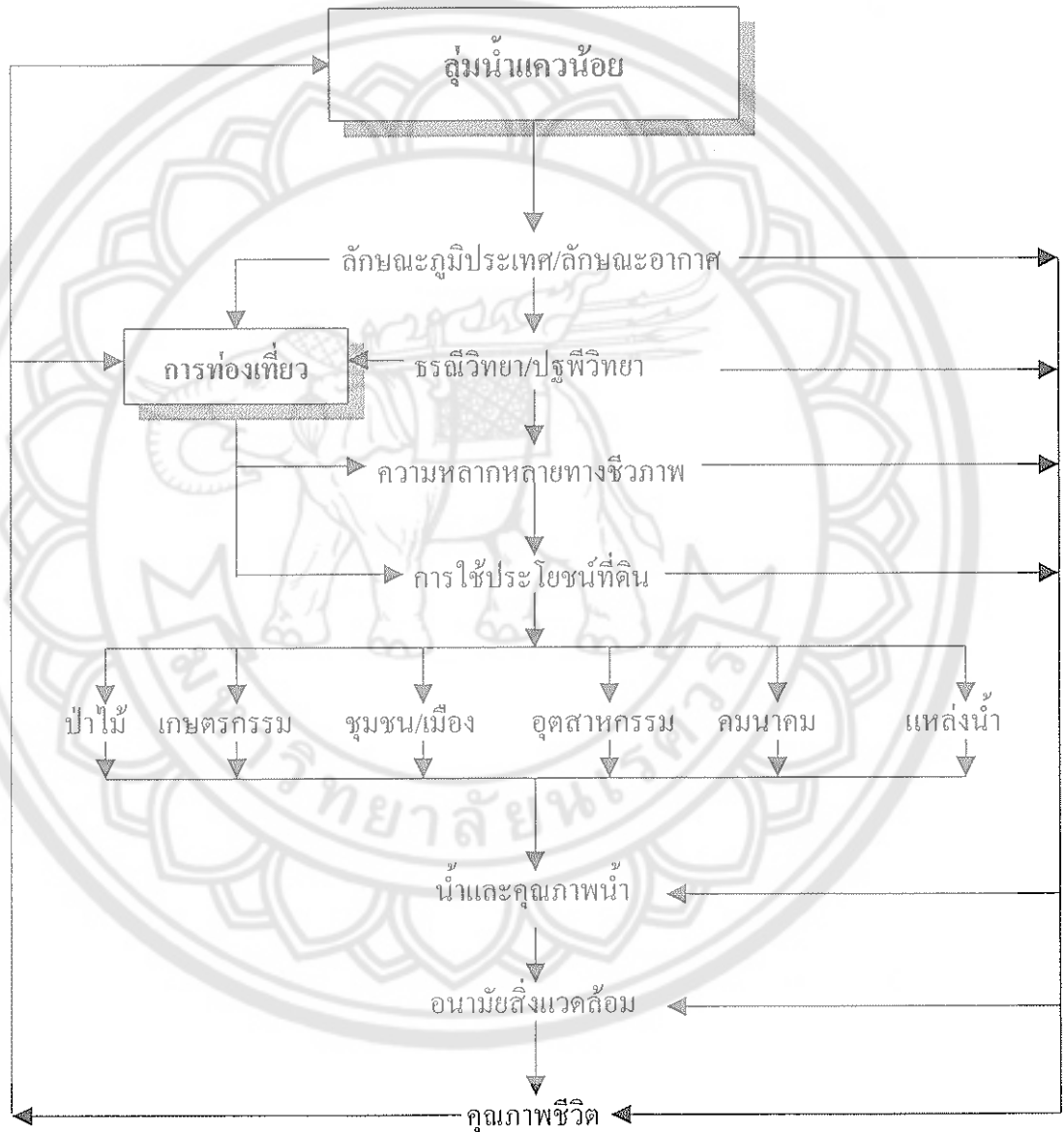
การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร รุ่น 1 ใช้พื้นที่ของกลุ่มน้ำแควน้อยจังหวัดพิษณุโลกเป็นพื้นที่ศึกษาร่วมกันทั้งหมด เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำแควน้อยแบบผสมผสาน การศึกษาแบ่งเป็นหัวข้อย่อยๆ 8 หัวข้อ คือ การจัดการทรัพยากรดิน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การศึกษาลักษณะทางธรณีวิทยาที่มีความสัมพันธ์กับการชะล้างพังทลายของดิน ปัจจัยที่มีผลต่อการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อการจัดการความวิกฤต การจัดการทรัพยากรน้ำผิวดินเพื่อการอุปโภคและบริโภค การศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตน้ำประปาต่อหน่วย ปัจจัยด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง และการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลุ่มน้ำเปรียบเสมือนหน่วยพื้นที่และระบบทรัพยากร (Resources System) ที่มีองค์ประกอบโครงสร้างที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นอยู่คละกันหลากหลายชนิด มักอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ในลักษณะของสิ่งแวดล้อมนั้น แต่เมื่อรวมกันเป็นระบบลุ่มน้ำ องค์ประกอบและโครงสร้างของทรัพยากรแต่ละชนิด จะมีผลต่อการแสดงบทบาทและหน้าที่ของกลุ่มน้ำเสมอ เช่นการเปลี่ยนแปลงปริมาณ ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ คุณภาพดิน หิน ล้วนมีผลในการทำหน้าที่ของกลุ่มน้ำในการให้ผลผลิตน้ำ (ปริมาณ ระยะเวลาไหลในลำน้ำ คุณภาพน้ำ และการให้ตะกอนปนเปื้อนในน้ำ) สิ่งแวดล้อมสุดท้ายที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ของกลุ่มน้ำคือมนุษย์ที่ผู้ใช้ประโยชน์ทั้งหมดจากลุ่มน้ำแควน้อย

อย่างไรก็ตามการนำทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มน้ำหรือการนำโครงสร้างระบบลุ่มน้ำแควน้อยมาใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดความผาสุกของชุมชนย่อมกระทำได้ แต่ต้องอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่สร้างการเปลี่ยนแปลงมากจนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่สามารถฟื้นคืนสภาพด้วยตนเอง และหรือใช้เทคโนโลยีช่วยได้ ดังนั้นการนำมาใช้ย่อมมีเกณฑ์จำกัดของแต่ละชนิดประเภทของสมรรถนะที่ยอมรับได้ของกลุ่มน้ำแควน้อย ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิชาการในแต่ละแขนงวิชาของทรัพยากรธรรมชาติ มีการวางแผนและกำหนดนโยบายหลักไว้ในแต่ละเรื่อง แต่การนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมและผสมผสานทรัพยากรธรรมชาติกับความต้องการของมนุษย์ได้นั้นคือ “การจัดการที่ดี” ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าในภาพรวม จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมาย 3 ประการ ประการแรก กำหนดรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทแบบผสมผสานให้ผลผลิตจากลุ่มน้ำแควน้อยยั่งยืน ประการที่สอง สร้างแนวทางการบริหารและจัดการเกี่ยวกับคุณภาพและปริมาณของน้ำ ที่เป็นประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์

ประการสุดท้าย คือ การนำการท่องเที่ยวเข้าสู่ระบบการจัดการลุ่มน้ำแบบผสมผสาน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นพร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การนำรูปแบบของการท่องเที่ยวเข้าสู่ระบบการจัดการลุ่มน้ำเป็นการกระทำที่ต้องทำต่อจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการลุ่มน้ำแคบๆ กับการท่องเที่ยวแสดงได้ดังนี้

ภาพที่ 22 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของลุ่มน้ำที่เป็นรากฐานของการศึกษาแนวทางการจัดการลุ่มน้ำแคบๆแบบผสมผสาน

จากภาพจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม เพื่อนำมาเป็นทรัพยากรหรือทุนสำรอง สำหรับใช้บริการการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว ในความเป็นจริงทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มน้ำถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อความผาสุกของมนุษย์ การจัดการทรัพยากรแต่ละสาขาที่กล่าวมา มีการจัดการที่ดี ศักยภาพของสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ในระดับหนึ่ง เมื่อมีการนำการท่องเที่ยวเข้าสู่ระบบของกลุ่มน้ำแควน้อย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการบริโภคทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ปริมาณน้ำดื่ม น้ำใช้ พืช อาหาร ถนน เส้นทางเดิน สิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคที่ต้องแปรรูปมาจากทรัพยากรในกลุ่มน้ำ เช่น ไม้ ทราย หิน ดิน ถ้าปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในบริเวณกลุ่มน้ำแควน้อย มีปริมาณไม่มาก สิ่งแวดล้อมสามารถรองรับการถูกใช้ และฟื้นตัวคืนสู่สภาพเดิมได้ แต่ในปัจจุบัน กระแสการท่องเที่ยวมีแนวโน้มจะมากขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าสู่อุทยานแห่งชาติมากขึ้นทุกๆปี ความเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมโทรมเริ่มปรากฏขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สิ่งที่ได้สังเกตเห็นคือ จำนวนต้นไม้ที่ลดน้อยลงจากการถูกตัดฟันเพื่อทำฟืน ทำแพ นำไปก่อสร้างอาคาร ถูกเหยียบย่ำ น้ำในลำธารมีขยะเน่าเหม็น ปลาและสัตว์น้ำตาย ปริมาณการถูกพบเห็นของสัตว์ป่า สัตว์น้ำ ลดน้อยลง ผลที่ปรากฏเช่นนี้แสดงว่าการท่องเที่ยวอาจเป็นตัวการที่ทำให้เกิดปัญหากับทรัพยากรชนิดต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว

จากปรากฏการณ์ในทางเสื่อมโทรมของหลายๆ พื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ได้ถูกนำมาเป็นแบบเปรียบเทียบของการศึกษาทางการท่องเที่ยว ว่าควรมีการพิจารณารูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ทราบขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว โดย สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้รับการพิจารณาให้อยู่ในระดับต้นๆ ของการจัดการท่องเที่ยวยุคปัจจุบันที่ภาครัฐบาลให้การยอมรับว่ามีความสมดุล และครบวงจรไม่ทำลายธรรมชาติสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำมาเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและฟื้นฟูอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีขอบเขตการดำเนินการที่ครอบคลุมประเภทของการท่องเที่ยวหลายอย่าง แต่ในการศึกษานี้แหล่งท่องเที่ยวเป็นลักษณะพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแหล่งท่องเที่ยวเป็นประเภทธรรมชาติป่าไม้เขตร้อน ลำธาร น้ำตก ลานหิน ถ้ำ สัตว์น้ำ สัตว์ป่า ที่อาศัยรวมกันอยู่อย่างเป็นระบบนิเวศ

รูปแบบของการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่อนุรักษ์เช่นอุทยานแห่งชาตินี้คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเพียงแนวคิดหรือนโยบาย การนำมาปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปเป็นร่างในแต่ละพื้นที่ ต้องอาศัยหลักในการจัดการตามองค์ประกอบและแนวทางการดำเนินงานในแต่ละลักษณะที่อธิบายในส่วนของผลการวิจัย ผลที่ได้รับจากการส่งเสริม

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่ระบบการจัดการของกลุ่มน้ำแควน้อยในขั้นตอนนี้คือ อุทยานแห่งชาติทั้ง 3 แห่งในลุ่มน้ำแควน้อยคือ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว ได้มีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจน คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และทราบดีความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันของแต่ละอุทยานฯ ส่งผลถึงการวางรูปแบบกิจกรรมที่จะแนะนำในแต่ละแห่ง ในส่วนของชุมชนที่จะมามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว และการรับรู้และปฏิบัติตัวที่ถูกต้องของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในอุทยานฯ

ในระยะเวลาอันจำกัดของการศึกษาครั้งนี้ อาจจะมีประสิทธิผลได้ไม่เด่นชัดนัก แต่ในอนาคตถ้ามีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ครบวงจร มีการประสานงานกับองค์กรต่างๆ ให้ทุกฝ่ายเกิดความร่วมมือกัน มีการนำความรู้ทางสิ่งแวดล้อม ความรู้ทางการอนุรักษ์ และการนำเทคโนโลยี มาใช้แบบผสมผสานทุกองค์ประกอบ จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำแควน้อยเกิดขึ้นได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน ปลอดภัยและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว เมื่อถึงเวลานั้น การท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการช่วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มน้ำแควน้อยพินธุโลกเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำ อนุรักษ์ต้นน้ำลำธารมิให้สกปรก อนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เบียดบังธรรมชาติแต่พอประมาณ ระบบนิเวศวิทยาที่ดีของกลุ่มน้ำแควน้อยคงอยู่ สิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะเกิดขึ้น แควน้อยจะยังเป็นแควที่เป็นสายใยสายธารที่หล่อเลี้ยงชาวพินธุโลกชั่วนิรันดร